

Lacjalkan Leimo

N:o 5-6 2015 7€

**Marmoripuisto
on Ruskealan
matkailukohde**

SISÄLTÖ

<i>Aila-Liisa Laurila: Marmoripuisto on 10-vuotias matkailukohde Ruskealassa, Karjalan tasavallassa</i>	72
<i>Aila-Liisa Laurila: Tyhjennetty Ponkalahti oli aikoinaan vilkas ja vireä kylä Vienan Karjalassa</i>	76
<i>Tatjana Goman: Tarina ikimuistoisesta marjamatkasta paikkaan, jossa kasvoi aitoja voimustikoita</i>	83
<i>Tuulikki Halla: Kuzmin Ohotin oli Kiimasjärven pappi, joka ryhtyi työhönsä vuoden 1856 lopulla</i>	84
<i>Eija Läikkö: Sukututkijalle voi paljastua yllättäviä ja outoja asioita oman suvun menneisyydestä</i>	88
<i>Eeva-Kaisa Linna ja Pekka Laaksonen: Samuli Paulaharju oli perinteentallentaja omalla tavallaan</i>	90
<i>Ari Burtsoff: Kirjoittaja ottaa kantaa karjalan kielen asemaan ja tulevaisuuteen Suomessa ja Venäjällä</i>	92
<i>Tuulikki Halla: Missä kulkee Vienan reitti eli Lönnrotin polku ja mitä sille juuri nyt kuuluu?</i>	94
<i>Hallituksen uutiset: Oona Simolin ja Simonas Noreikis työskentelevät kesällä Karjalan Sivistysseuran toimistossa</i>	98
<i>Eeva-Kaisa Linna ja Lasse Lyytikäinen: Kaksikko keskustelee karjalaisuudesta Laukunkantajat-palstalla</i>	99

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n
jäsenlehti ja äänenkannattaja

– Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 –

Seura perustettiin vuonna 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy *Karjalan Heimo* -lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Kannen kuva:

Liikemies muutti Ruskealan entisen marmorilouhoksen turistikohteeksi 10 vuotta sitten.

Kuvaaja:

Aila-Liisa Laurila

Tarjoa juttua lehteen

Karjalan Heimossa julkaistaan toimituksen harkinnan mukaan myös lukijoiden kirjoituksia sekä karjalais-yhdistysten ja sukuseurojen tapahtumailmoituksia.

Karjalan Heimon aikataulua vuonna 2015

Lehden nro	Aineisto valmis	Jakelupäivä
7-8:	01.08.	24.08.
9-10:	26.09.	19.10.
11-12:	07.11.	10.12.

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja Aila-Liisa Laurila
0400 755 907 tai 040 514 3351
paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Lapinkaari 20 B 23, 33 180 Tampere
www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Marita Salonen
Piikku-Tuotanto Oy, Tampere

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa,
kaksoisnumeroina, 96. vuosikerta.

Ilmoitushinnat

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €,
1/1 s. 430 €, 1/2 s. 300 €, 1/3 s. 235 €, 1/4 s. 185 €,
1/6 s. 140 €, 1/8 s. 115 €

Ilmoitusten toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Luotsikatu 9 D
00160 Helsinki
puhelin (09) 171 414
toimisto@karjalansivistysseura.fi
www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee ti ja to klo 10-15,
heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta/jäsenmaksu

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 €
ja lehti sisältyy jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Danske Bank
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisutoimikunnan puheenjohtaja
Senni Timonen
www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 10. kesäkuuta 2015

Tulevaisuus on lapsi

Samaan aikaan, kun valkolakkiset ylioppilaat viettivät railakkaita illanviettojaan Suomessa, istuin itse kuuman sašlikkigrillin äärellä pienessä inkeriläiskylässä Keltossa. Pietarin keskustasta sinne ajaa noin puolessa tunnissa – ja kun kaupungin kerrostalot loppuvat, alkaa täydellinen maaseutu. Juuri sellainen, joka on meille kaikille myös kaikkialta Karjalasta tuttua. Kelttoa on perinteisesti pidetty perunakylänä, ja kuinka ollakaan: laajat alat perunaa oli jo istutettu tämänkin kevään mittaan tasaisiin vakoihin kasvamaan. Myös pienten hirsitalojen pihapiireissä rapsutettiin multaa. Useat talot ovat tosin autoituneet ja kylätiet hiljennet.

Inkeriläisalueilta ovat monet lähteneet Suomeen etsimään menestystä ja hyvää elämää. Monille tapahtui niin, että Venäjällä he olivat suomalaisia ja Suomessa venäläisiä. Kaikille eivät auvoiset onnen päivät koittaneet. Nyt paluumuutto onkin loppumassa. Suomi pitää vielä ovea raollaan entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleville henkilöille, jotka ovat kansallisuudeltaan suomalaisia ja ovat ilmoittautuneet paluumuuttojonoon 1. heinäkuuta 2011 mennessä. Kun kaikki ovat käyneet pakolliset kielikurssit, portti länteen avautuu heille, mutta ei enää muille.

Vierailin Keltossa nuorena perheessä, joka ei ole muuttamassa minnekään. He ovat rakentamassa uutta hienoa omakotitaloa, jonka ympärillä kasvaa vihreä ja sileä nurmikko.

Perheeseen on juuri syntynyt vauva, jolla ei ollut vielä nimeä. Sisarukset **Merja** ja **Leevi** ovat vasta muutaman vuoden ikäisiä, mutta äiti nimitti heitä jo aikuisiksi. Mieleeni tuli siinä aurinkoisessa illassa istuskellessani, että tällaista Karjalasakin kaivattaisiin. Uutta elämää pieneen kylään! Totta, Kelton naapurissa on iso

Pietari, jonne voi ajaa vauhdikkaasti leveää tietä töihin. Karjalaiskylissä sama ei ole mahdollista, mutta silti. Mummojen aika ei ole pitkä, tarvitaan uusia mummoja!

Eikä siinä kaikki. Autoituminen uhkaa myös Suomen syrjäkylä, kun väki valuu etelärannikolle. Elämä ei siitä kohene kummassakaan päässä.

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Pieni retki vuokraveneellä Ruskealan marmorilouhoksen vihreän veden pinnalla on mainio elämys.

Marmoripuistoon on helppo poiketa

Ruskealan kaivosalue vietti toukokuussa 10-vuotisjuhliaan

Karjalan tasavallan vielä melko uusiin matkailukohteisiin kuuluva Ruskealan kaivosalue vietti toukokuussa 10-vuotisjuhliaan. Sen kunniaksi puhdistettiin niin sanottu Italialainen louhos seiniin töhrityistä graffiteista. Paikka siistiytyi silmin nähden.

Tästä järeästä puusta veistetyistä portista alkaa patikkamatka vajaan puolentoista kilometrin mittaiselle maisemapolulle.

Puusta veistetty orava somistaa marmorilouhoksen ympäri kulkevalle patikkareitille ohjaavaa porttia.

Ruskealan marmoripuisto on kasvanut suosituksi matkailukohteeksi, jonne moni suomalaisturistikin on jo löytänyt tiensä. Alueelle on helppo ajaa Niiralan raja-aseman kautta, koska Ruskeala sijaitsee vain 30 kilometrin päässä rajasta ja noin 25 kilometriä ennen saapumista Sortavalaan.

Venäläiset matkailijat poikkeavat Ruskealassa yleensä samalla matkalla, kun käyvät Valamon luostarissa Laatokalla. Myös extreme-seikkailijat ovat löytäneet jyrkät kallioseinämät ja syvät vedet. Louhoksessa voi myös sukeltaa.

Ruskealan marmoripuiston johtaja **Jelena Ljovina** kertoo *Karjalan Sanomissa*, että uusimpaan töhryjen poistamistyöhön hankittiin kokeneita spesialisteja. Työn tekivät moskovalaiset ja pietarilaiset asiantuntijat. Hekin saivat kokeilla monia eri keinoja ennen kuin oikea puhdistustapa löytyi.

Kehitystyötä tehdään määrätietoisesti. Puiston uusien suunnitelmien mukaan alueelle rakennetaan maanalainen reitti ja leirintäalue. Louhoksella käy vuosittain lähes 100 000 matkailijaa.

Alueella on jo tähän asti ollut melko hyvä palvelutarjonta. Auton voi pysäköidä suurelle parkkipaikalle, ostaa kojuista käsitöitä ja matkamuistoja sekä ruokailla tai nauttia virvokkeita. Myyntikojuja on todella suuri määrä, ja myyntiartikkeleiden valikoima laaja.

Parasta on kuitenkin kävellä huolellisesti kunnostettua patikkareittiä pitkin louhoksen ympäri, ja katsella alhaalla smaragdinvihreänä välkkyvän veden pinnassa lipuvia pikkuveneitä. Veneitä voi vuokrata ja lähteä pienelle louhossoutelulle ihailemaan vaikuttavan kauniita ja erikoisia marmoriseinämiä.

Marmorilouhos on Karjalan vanhin avoin kivilouhos. Noin 300 vuotta sitten louhoksen paikalla oli korkea vuori. Louhos syntyi, kun paikalta alettiin louhia marmoria.

Nykyään syväne on puolen kilometrin pituinen ja leveimmillään noin 150 metriä leveä ja veden syvyys on noin 30 metriä.

Marmoria on viety moniin erilaisiin upeisiin arvovakennuksiin, kuten esimerkiksi Iisakin kirkon ja Talvipalatsin rakentamiseen Pietarissa. Helsingissä sitä on esimerkiksi Säästöpankin vanhassa pääkonttorissa, Fabianinkatu 15.

Ruskeala on saanut nimensä paikkakunnan läpi virtaavan Tohmajoen vesistä, jotka ovat humuspitoiset ja ruskean väriset. Tohmajoessa ovat myös Ruskealan kosket, joita voi pysähtyä ihastelemaan päätien varrella. Marmorilouhos sijaitsee jonkin matkan päässä koskipaikasta.

”Marmoria on viety moniin erilaisiin upeisiin arvovakennuksiin, kuten Iisakin kirkon ja Talvipalatsin rakenteisiin Pietarissa. Helsingissä sitä on esimerkiksi Säästöpankin vanhassa pääkonttorissa.”

Zacharias Topelius kirjoitti kirjassaan *Vanha kaunis Suomi* (ilmestyi 1845) Ruskealan marmorilouhoksesta näin:

”Ruskealan marmori on toisinaan tuhkanharmaata, ja siinä on keltaisia tai vihertäviä juovia. Toisinaan se on vihertävää, valkeine ja mustine juovineen. Toisinaan se on valkean, harmaan ja mustankirjavaa sekä toisinaan ruskean harmaankirjavaa.

Louhinta Ruskealassa aloitettiin vuonna

1764. Louhimo kuuluu kruunulle, ja se on Iisakinkirkon komission alainen. Työmiehet ovat enimmäkseen suomalaisia, toisinaan heitä on jopa 500, ja heidät pestataan kesäksi määräajaksi.

Kruunu on rakentanut talot virkamiehille ja työväelle. Niin on syntynyt pieni kauppala.”

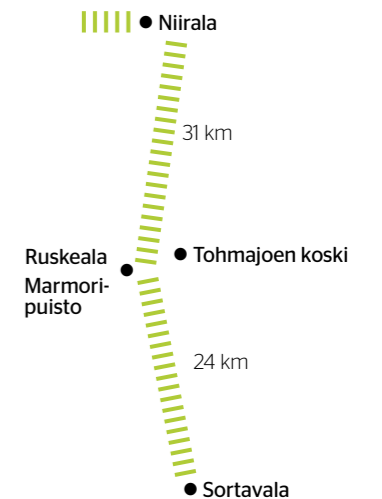
AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

Ruskealan kallioon hakattu luola houkuttelee ainakin vikkeliä poikia seikkailemaan. Tästäkö lähtee uusi maanalainen reitti?

Tohmajoen kosket ovat mukava nähtävyys Niiralan ja Sortavalan välisen päätien varrella, vaikka keskellä kesää vettä ei välttämättä ole runsaasti.

Paikka kartalla

Ruskealan marmori

- Marmorin louhinnan alkuunpanijana oli pastori Samuel Alopaeus, joka oli työskennellyt Pietarissa 1700-luvun keskivaiheilla.
- Suomalainen Ruskealan Marmori Osakeyhtiö perustettiin vuonna 1896 ja se jatkoi toimintaansa vuoteen 1944 asti Ruskealassa. Partek Oy Ab osti Ruskealan Marmori Oy:n vuonna 1988.
- Kalkinpolttouunit toimivat alueella vielä Neuvostoliiton aikaan. Kalkinpolton loputtua venäläiset louhivat alueella vielä vähäisessä määrin kiveä, mutta tämä loppui kokonaan 1980-luvun alussa.
- Vuosituhannen vaihteessa Ruskealassa toimi venäläinen yritys OOO Ruskealan Marmori, joka meni konkurssiin vuonna 2002, mutta jatkoi sen jälkeen kituuttaen toimintaa eri nimellä.
- Ruskealan marmorilouhoksen muutti turistikohteeksi yrittäjä Aleksandr Artemjev, joka on kehittänyt myös useita muita matkailukohteita Sortavalan seudulla.
- Louhospuistoa kiertää vajaan 1,5 kilometrin pituinen, helppokulkuinen maise-mapolku. Veden syvyys louhoksessa on noin 30 metriä.

Pieni, mutta vireää Ponkalahti kukoistaa

Aikoinaan vilkas kylä on nykyisin tyhjennetty ja hiljainen

Kajaanilainen Pauli Laukkanen on koonnut yhteen suuren määrän tietoa vienankarjalaisista kylistä ja niiden asukkaista. Karjalan Heimo on saanut aineistoa käyttöönsä ja lehden sivuilla alkaa nyt sarja, jossa kerrotaan Vienan kylissä eläneistä asukkaista. Moni heistä päätyi Suomeen ja osa jäi kotikonnuilleen.

OSA 1

*Ponkalahti vuonna 1990.
Hylättyjä taloja, joissa jos-
kus sykki vilkas elämä.*

Vuokkiniemen Ponkalahti eli venäjäksi Pongaguba kuuluu vienalaiskyliin, joissa oli aikoinaan vilkasta elämää. Tänäpä se on kuollut ja hiljainen. Ponkalahden asukkaista kertovien tarinoiden lähteitä tässä jutussa ovat pääasiassa **Aino Tervason** teos *Laukkurin tyttärentytär muistelee* ja **Pertti Virtaran** teos *Vienan kylä kiertämässä*.

Ponkalahti eli karjalaksi Ponkalaksi oli pienehkö, mutta virkeä kylä, jonka asukkaista lähes puolet tuli omillaan toimeen jopa nälkävuonna 1900. Suomessa kaupalla kävijöitä oli paljon, ja suomalaista vaikutusta näkyi heidän puvuissaan ja rakennuksissaan selvästi.

Kun **Elias Lönnrot** syksyllä 1833 kulki Tsenanniemestä Ponkalahden kautta Vuonniseen, mainitsee hän kylässä olleen neljä tai viisi taloa. **Axel August Boreniuksen** vuonna 1877 laulattama ”*Ponkalahden Huotari*”, joka oli **Prokkosia**, lauloi jo Lönnrotille vuonna 1833. Kun Lönnrot matkusti veneellä Ponkalahdesta Vuonniseen, hän otti venettä soutamaan kaksi poikaa, joista toinen oli 15–20-vuotias ja toinen 7–8 vuoden ikäinen.

Vanhempi poika osasi runoja ja nuorempi sadun, jotka Lönnrot veneessä poikien soutaessa kirjoitti muistiin. Kun lähestyttiin matkan maalia, alkoi nuorempi pojista hätäillä, että ei vaan hänen satunsa jäisi pois kirjasta!

Lönnrot ei pannut poikien nimiä muistiin, mutta 44 vuotta myöhemmin, syksyllä 1877 Borenius sattui tapaamaan Ponkalahden miehen, **Huotari Lukkasen**, ja talletti tältä muistikirjaansa koko joukon runoja. Siinä yhteydessä selvisi, että Huotari oli juuri tuo vanhempi Lönnrotin soutajista.

Huotari oli Boreniuksen tavatessaan 61-vuotias. Hän oli siis ollut 17-vuotias Lönnrotin tavatessaan. Hänestä kerrotaan, että hän piti talonsa aina hyvässä kunnossa; oli kalastajana ahkera ja kävi myös simpukanpyynnissä Pistojoella. Huotari möi simpukat joko kotonaan kauppiaille tai vei itse kaupunkeihin. Hän kuoli talvella 1892.

Iljan Arhippa, sukunimeltään **Gavrilov** oli tavallinen rahvaan mies, mutta hänestä tuli opettaja Ponkalahden kouluun. Arhipalla ei siis ilmeisesti ollut mitään opettajavalmennusta, mutta lukea ja kirjoittaa hän osasi. Koulu perustettiin vuonna 1906 syntyneen Vienan Karjalaisten Liiton tuella.

Patvaska oli aikansa bestman ja häiden suojelija, ohjaaja ja puhemies.

Iljan kohtalo oli kova. Hänen koulunsa lakkautettiin tsarinvallalle vihamielisenä ja opettaja joutui vangiksi Siperiaan.

Tšinkki-Riiko, Antipin Riiko Trohkimanpoika eli Grigori Trohkimanpoika Antipin syntyi noin vuonna 1873 Pirttilahdessa. Hänellä oli kaksi veljeä, joiden nimet olivat **Jyrki** ja **Vasselei**. Hänen lapsensa oli nimeltään **Kormila**.

Riiko oli muuttanut Ponkalahteen uudisasukkaaksi, koska kotitalo oli liian pieni

kahden veljeksensä asuttavaksi. **Anni Kallio** on muistellut kuulleen Riion kuolleen vasta peräti 120-vuotiaana. Riion ja hänen veljensä Jyrkin isän nimi oli Kallion mukaan ollut **Trohkima**. Ikätietoa on vaikea pitää totena.

Tšinkki-Riiko asui joka tapauksessa naimisiin mentyään Ponkalahdessa ja vuonna 1915 tämän Ontippaisen Riion talossa yöpyi perinteen tallentaja **Samuli Paulaharju**. Ontippainen on muodostettu venäjänkielisestä sukunimestä Antipin. Karjalaisten

Ponkalahti

- Suomen rajan tuntumassa sijaitseva Ponkalahti on osa Vuokkiniemeä.
- Kylä on Ylä-Kuittijärveen pistävän Ponkalahden perukassa, tai oikeammin lahdenperukan jatkona olevan Kyläjärven rannalla.
- Vuoden 1905 väestönlaskennassa kylässä oli 19 taloa ja 92 asukasta.
- Kylä kasvoi 1960-luvulla hetkellisesti, kun Venehjärven asukkaat pakkosiirrettiin Ponkalahteen.
- 1970-luvulla myös Ponkalahti tyhjenettiin ”perspektiivittömänä”.

puheessa a-kirjain muuttuu usein o:ksi. Nimi vääntyi myös muotoon Ollikainen.

Tšinkki-Riiko oli vuonna 1915 sokea tietäjä, mutta maine Tšinkki-Riion ”tietohuisista” oli levinnyt Venäjän Karjalassa laajalle. Häntä ja Pirttilahden **Smötkyn Riikoa** pidettiin vanhan tietäjäpolven viimeisinä pylväänä.

Veljesten nimeen liitetty sana ”tšinkki” on peräisin ajalta, jolloin he asuivat vielä **Trohkima**-isänsä kodissa Pirttilahden Tšinkkilässä. Trohkiman talon katto oli katettu osittain sinkkilevyillä. Karjalan kielessä sinkki on tšinkki, joka on laina sanasta tsink.

Kolmas veli **Vasselei** kulki jo nuorena laukunkannossa Turun seudulla, Etelä-Pohjanmaalla ja Oulun läänissä. Vasselein vaimo **Katti** oli **Mitron Timon** tytär. Kun **Väinö Kaukonen** tapasi heidät syyskuussa 1942, Vasselei oli 76-vuotias ja Katti 70-vuotias. Vasseleilta Kaukonen kirjoitti muistiin muutaman taian ja sadun, Katilta arvoituksia, satuja ja mm. balladin *Meren kosijat*.

Jyvöälähdessä, Konnun talossa asui **Tatjana Jyrkintyttö Tiilikainen** eli Moarie Jegorovna Antipina, jonka puoliso oli **Roopo Tiilikainen**, Prokopj Tiilikov. Heille syntyivät lapset **Tanila**, **Maria**, **Pelageja**, **Teppo**, **Yrjö**, **Okahvie** ja **Vasselei**.

Konnun talo sijaitsi tsasouan vieressä. Siinä hyväksi sadunkertojaksi mainittu leskivaimo asui myöhemmin lapsineen. Pojista Tanila meni ottopojaksi, Teppana jäi isännäksi kotiin (nai Uhtuasta **Sirkeisen Outin**) ja Vasselei tuli Suomeen; tyttäristä Moarie ja Okahvie menivät Ponkalahden naimisiin.

Uusi aika toi kolhoosit Karjalaankin. Tässä kuvassa Ponkalahden kolhoosityöläisiä yhteisessä potretissa.

Patvaskalla tiedettiin olevan maagisia taitoja häiden ja avioliiton onnistumisen hyväksi.

Tietolähteet kertovat tarinan Prokon vaimonhankinnasta. Sen mukaan Pirttilahdessa, lähellä Jyvöälähteä, asusti suureen tietäjäsukuun kuuluva varakas talollinen, jolla oli vaalea, kovin komea ja tavoiteltu tytär **Tatjana**. Kerrotaan, että isännän puheilla olisi käynyt kuudetkymmenet puhemiehet eli patvaskat ennen Prokon saapumista.

Lopulta 18-vuotias kaunis Tatjana astui Prokon kanssa yhteiselle tielle ja synnytti ajan myötä seitsemän lasta. Tatjana

oli isokokoinen, suoraryhtinen ja voimakas nainen, joutuisa töissään ja tinkimättömän järjestyksen- ja kurinpidossaan. Hänen luokseen hakeutuivat lapset, sairaat ja huono-osaiset. Hän neuvoi ja opasti, luotti Jumalaan ja siunasi jokaisen illan ja aamun aterian. Hänen uskonsa ja vakaumuksensa olivat kumpikin liian voimakkaita muuttuakseen minkäänlaisten olosuhteiden mukana.

Kun hän Karjalan kapinan aikoihin joutui siirtymään Suomeen ja Kajaaniin, tuli hänen omanarvontuntonsa syvästi loukatuksi. Hänen poikansa yritti kiihkeästi saada äitiään ymmärtämään ainoan oikean uskon, vanhalestadiolaisuuden, jonka mukaan ainoastaan heidän joukossaan syntien anteeksi pyytäminen ja saaminen voivat parannuksen kautta antaa iankaikisen elämän.

Tämä oli liikaa naiselle, jolle oma elämä ja sydän olivat pakanuuden keskelläkin muokanneet uskon korkeimpaan voimaan.

Oman uskonsa säilyttääkseen hänen oli palattava takaisin Karjalaan, Uhtualle, omien ajatustensa ja uskonsa emämaahan. Siellä hän kuoli yksinäisenä ja hyljätynä. Obrasaa eli ikonia Tatjana-mummo kantoi aina kaulassaan ja vei sen hautaan asti.

Toinen Tatjana oli Ponkalahtessa 25. helmikuuta 1906 syntynyt **Tatjana Roopenyttö Halonen** eli Tatjana Galaktionov. Hän kuoli Riihimäellä 18. elokuuta 1992. Hänen ensimmäinen puolisonsa oli **Mikko Miihkailinpoika Karhunen**, joka syntyi vuonna 1888 Vuokinsalmessa ja kuoli Sukevalla vuonna 1939.

Tatjana Mähönen, entinen Karhunen, o.s. Galaktionova tunnettiin Suomussalmella nimellä Taava Halonen. Taavan eli Tatjanan äiti **Oksenie** eli Senja o.s. Perttunen oli kuuluisan runolaulajan **Arhippa Perttusen** pikkuserkku Latvajärvestä ja isä **Prokkosen Romana Galaktionov** Ponkalahtesta (suom. Roope Halonen).

Tatjanan ja Jafetin lähdeyttä Suomeen Ponkalahteen jäivät sukuun kuuluvat **Prokkosen Mihhei** ja **Grigorei**. Edellisellä oli kaksi poikaa, **Iohva** ja **Simana**, jälkimmäisellä poika **Teppana**.

Tatjana Mähönen ent. Karhunen täytti 85 vuotta 25.2.1991 Riihimäellä. Parhaat vuotensa hän eli Sukevalla, Savon ja Kainuun rajamailla.

Ponkalahten kylästä oli syntyisin myös **Kristiina Galaktionova**, jonka Pertti Virtaranta löysi **Väinö Kaukosen** kanssa heinäkuussa 1968 Uhtuan Huponsuolta. Kristiina oli asunut siellä vuodesta 1933 lähtien.

Kristiina oli syntynyt Ponkalahtessa 15.7.1892. Hänen isänsä **Iivana Lipkin** oli **Lapukan Poavon** poika, mutta muuttanut Lapukasta Ponkalahteen. Äiti, **Pupero-Lukki Miikkulantyttö**, oli syntynyt

Tähän tapaan työskentelivät helmenpyytäjät Vienan Karjalassa.

”Myös Ilmari Kiannon reitti on kulkenut Ponkalahten kautta. Sen Valtasen kylänosasta hän otti palvelustytökseen Turjanlinnaan Kristiina Galaktionovan.”

Lonkassa, muuttanut sieltä Vuonniseen ja sieltä edelleen Ponkalahteen.

Isän kotona Lapukassa oli kuulemma ollut oikein puutteellista. Kristiina kertoi Virtarannalle: ”Hyö oltih vet oikein keyhät, petäjöä syöty oli ta survottu ta siitähän ne (= Kristiinan isä **Iivana** ja tämän veli **Tarassie**) lähettih sieltä pois Lapukasta... totta ne ruokoa lähettih ettsimäh.” Tarassie asettui Mölkköön ja Iivana perusti uudistalon Ponkalahten Siikaniemelle, ”kylmäh niemennäh”.

Perhettä karttui nopeasti, lapsia syntyi kymmenen, mutta kaksi heistä kuoli jo pieninä. Pian kuoli Kristiinan isäkin, Iivana, ja leski jäi kahdeksan lapsen kera taistelemaan nälkää vastaan.

Virtaranta kertoo, kuinka pirtin lattia oli yltä päältä kotikutoisten mattojen peittämä. Kristiinan ikävuosien uurtamat kasvot näyttivät henkeiltä. Hän ilostui, kun Virtaranta tuli vierailulle hänen tupaansa. Teepannukin oli parhaaksi kuumana. Hänestä oli mukava jutella, muistella menneitä ja kysellä kuulumisia, etenkin kaukaisilta vierailta. Yksin hän nyt eli, vain kissa kaverinaan. Sota oli vienyt miehen ja **Vasselei**-poika asui perheineen uudessa talossaan.

Kristiina oli ennen nuori ja ripeä, aina mukana elämän pyörteissä. Muurmannin rautatietäkin hän oli ollut rakentamassa. Sieltä hän myös löysi onnensa – venäläisen **Vasselein** miehukseen – vaikka he eivät

edes toistensa kieltä osanneet. Yhdessä he tulivat sittemmin Ponkalahteen poikaansa kasvattamaan. Vasseleikin oppi puhumaan karjalaa.

Myös **Ilmari Kiannon** reitti on kulkenut Ponkalahten kautta. Sen Valtasen kylänosasta hän otti palvelustytökseen Turjanlinnaan Kristiina Galaktionovan, jolta suomalaiset ja karjalaiset tutkijat sitten myöhemmässä vaiheessa hänen palattuaan kotikyläänsä tallensivat paljon runoja ja muuta perinnettä.

Kristiina Galaktionova muutti Uhtualle vuonna 1933. Kristiinan täti (isän sisar) **Outi** eli Venehjärvestä. Virtarannalle Kristiina kertoi oppineensa lauluja häneltä. Outin ensimmäinen mies oli ollut **Akima Lesoni**. Avioliitosta syntyi yksi lapsi, **Varvana**. Outin toinen mies oli suutari **Kauro** ja heillä oli kaksi lasta, **Nasto** ja **Timo**.

Kristiina Galaktionovaa ja **Moarie Nikihvorontyttö Torvista** Virtaranta haastatteli **Olka Iivanantyttö** Torofejevan talossa. Moarie Nikihvorontyttö Torvini (o.s. Lesoni) oli myös hyvä perinteenmuistaja. Vaikka hän oli syntynyt Vuonnisessa, hä-

Matkalla Ponkalahten miehiä ja uusi polkupyörä joskus 1930-luvulla.

nen tietonsa ovat enimmäkseen Venehjärvestä, jossa hän kasvoi tätinsä luona. Naimisissa hän oli Aajuolahdessa, mutta muutti myöhemmin Uhtualle.

Kristiina Galaktionova ja Moarie Torvini istuivat Virtarannan haastatteluvuorona yli kolme tuntia. Moarie oli haastattelijan mukaan oikein leppeä, päinvastoin kuin Kristiina, joka oli koko ajan levoton. Heti sisään tultuaan Kristiina tahtoi lähteä pois, ja sama uudistui vähän väliä – tavallisesti hän ilmoitti syyksi, että piti mennä katsomaan lampaita.

Kerran hän jo pääsikin karkaamaan ovelle saakka, mutta Virtarannan kausiisti pyydeltä palasi takaisin tuolilleen istumaan.

”Ehkä mielelläänkin, epäilen, sillä Kristiina oli taiteilija kaikkine taitoineen ja oikeine. Siinä he istuivat, Kristiina ja Moarie, vierekkäin pöydän päässä, ja aika ajoin minusta tuntui, että he oikein kilpailivat keskenään sanomisen taidossa,” Virtaranta kertoi myöhemmin.

Ponkalahtelainen Varvana Maksimantyttö Kirilova eli 22-vuotiaasta lähtien Vuokkiniemen Kyyrölässä, jonne **Jyrki Kirilov** hänet nai. Varvana syntyi vuonna 1885. Varvanan äiti **Joakon Matrjo** oli otettu ”Oajuolahem perästä”. Matrjon ”emintimä” (= äitipuoli) oli **Toarie** – Matrjo jäi jo 4-vuotiaana äidistään orvoksi eli armottomaksi.

Varvanan isä oli **Maksima Lipkin**, laukunkantaja, kuten suurin osa Ponkalahten

miehistä. Suomessa häntä kutsuttiin nimellä Matti Lipponen. Tytär Varvana muisteli isänsä kulkeneen enimmäkseen Pudasjärven puolella ja parhaimmillaan ”savotoita myöten”, siis tukkityömailla.

Suomesta isä lähetti perheelle rahaa, jolla sitten käytiin Kajaanista ostamassa jauhoja, ryynejä, kahvia ja sokeria. Maksiman isä Kauro oli kasvanut Venehjärvestä, mutta rakentanut asunnon Ponkalahten puolelle. Maksiman äiti **Outi** oli naitu Tsenanniemestä.

Mainitulta **Kauroilta** eli Varvanan isoisältä, Samuli Paulaharju merkitsi muistiin 8.7.1915 karhuvirren katkelmia, Lemminmäisen virren ja muutamia loitsuja. Kauro oli silloin 86-vuotias (syntynyt siis noin vuonna 1830), mutta ei Paulaharjun mukaan ollut lainkaan huonokuntoinen: ”Hyvissä voimissa on Kaurokin vielä, kosinolla aikansa kuluksi loikoilee, sivulautsalla istuen liemikuppinsa tyhjentää.”

Ponkalahtessa sydänkesällä 4. elokuuta 1924 syntynyt **Olga Tepontytär Huovinen** (o.s. Valttonen) siunattiin vuonna 2008 Ämmänsaaren tsasounassa ja saatettiin Kuivajärven rannoille Kuikkaniemen kalmistoon.

Olga Huovinen oli aina lämpimästi hymyilevä ja pehmeä-ääninen mummo, jonka useimmat tunsivat nimellä **Oili**.

Häntä on haastatellut esimerkiksi kansanmusiikista tunnettu Tampereen yliopis-

ton tutkija Erkki Ala-Könni. Aineistoa on myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa.

Oilin äiti oli laajaa **Remsun** sukua, vuonna 1906 syntynyt **Mari Valtonen**, o.s. Remsu. Isä oli vuonna 1904 syntynyt **Teppo Valtonen** ja hänen äitinsä **Anni Valtonen**, o.s. Ipatoff. Olgan lisäksi Marilla ja Tepolla oli kaksi lasta, vuonna 1923 syntynyt **Helmi** ja vuonna 1927 syntynyt **Aleksi**.

Mummo **Nasto** oli hyvä starinan sanoja – Nasto Remsu, o.s. Mattinen oli syntynyt 9.5.1882 Vuokkiniemessä. Ponkalahtien jälkeen Oilin polku kulki muun muassa Vuokkiniemeen, Vuonniseen, Enonsuuhun, Uhtualle eli Kalevalaan, Kenttjärvelle ja sitten taas Vuokkiniemeen Nasti-mummon kanssa.

Sodan aikana Olga ehti saapua Suomeen opiskelemaan ja tapasi heimolaisiakin lyhyellä Helsingin matkallaan. Syksyllä 1944 hän matkasi kävellen ja karjaa ohjaten Vuokkiniemestä Kontiomäelle saakka.

Olga sai Suomessa Lapinlahden sairaalassa mielisairaanhoidajakoulutuksen. Hän valmistui vuonna 1951 ja meni Nikkilän sairaalaan sijaiseksi. Vuonna 1953 hän siirtyi hoitajaksi Sotkamoon.

Puoliso löytyi Kuivajärveltä ja oli **Mikko**-nimeltään. Hän oli kirvesmies, hyvin taitava käsistään ja aina valmis muita auttamaan. Mikko oli syntyjään Hietajärven **Huovisia**. Pari avioitui vuonna 1954. Yhdessä he viljelivät Pienen Kuivajärven rannassa Niemen tilaa. Niemen Oilina hänet monet tunsivatkin. Perhe kasvoi kahdella työllä ja yhdellä pojalla. **Ulla** syntyi vuonna 1958, **Risto** vuonna 1959 ja **Tanja** vuonna 1961. Mieluisia vunukoitakin oli, pojat nimeltään **Matti** ja **Teppo**.

Kuiva- ja hietajärveläisten suuri ponnistus oli 1980-luvulla vienalaisten häiden esittäminen **Aino Junkkarin** opastuksella. Oili-mummo valmisti tarvittavat asut ja esiintyi myös morsiamen äitinä. Nuo häät tallentuivat myös televisio-ohjelmaksi.

Oili Huovinen ehti nähdä myös sen ajan, että Vartiuksen kautta pääsi omalla kyydillä tapaamaan heimolaisia Vuokkiniemeen ja muuallekin. Viimeiset vuotensa Oili eli Ämmänsaarella.

Laukkasen aineistosta toimittanut
AILA-LIISA LAURILA
Kuvat Karjalan Sivistyseuran
kuva-arkisto

Rapistuvaa Ponkalahtea vuodelta 1941.

Ponkalahtien tiellä. Täällä kulkivat joskus Lönnrot, Borenius ja Paulaharju, nykyisin juuriaan etsivät turistit Suomesta.

Voimussikoita...

Šilloin kun olima lapšena, elimä Vuokkiniemen Kyyrölässä. Meijän kera koko elämä eli ämmö **Varvana**, tuattoni muamo. Kešäisin, kun marjat oli kypšie mečäššä, ämmöni meijen punukkoih kera kävi marjašša. Kävimä aina poikki Kyyrölän jovešta, toisella puolella jokie vanhan **Spiire**-ukon laittamalla šaroilla.

Ämmö tiesi kaikki paikat, missä mimmoini mussikka kašvo. Hiän meilä näytti ta opašti: ”Kaččokkua, tytöt, täššä kašvau oikeita sinisie mussikkoja ta tuola ihan šaroen laijoilla kašvau voimussikkoja”... Miula on jeäty mieleh ämmöni näyttämät voimussikat. Ta šiinä paikašša, mitä näytti ämmö, oli oikein äijän voimussikkoja. Ne oli muštie ta šuurie, kuin peikalon piät! Ta makeita, ei tarvinnun šokerie ne voimussikat!

Nyt mie olen melkein ämmöni ikäni ta olen ämmö punukallani... Kävimä täššä eryähänä šuovattana mieheni kera mussikoita poimomah... Löysimä oikein hyvän kankahan, missä oli äijän mussikan varpoja. Ka missä mussikan varpoja, šieläi mussikkoja, muissin ämmöni šanat.

Läksin kaččelemah varpasie... Ka, avoi, voi! En ušo šilmilläni! Ka šielähän on voimussikkoja! Ihan šamanmoisie kuin lapšena poimettuja Kyyrölän šuarelta! Kyllä miula tuli hyvä mieli, kun löysin Suomen kankahilta šamanmoisie marjasie kuin lapšena Karjalašša... Poimin hyvällä mielellä kaikki voimussikat tuattoni kutomah pärevakkah ta olin mielissäni, jotta kaikki hirvie!

Šiitä jo mäni vuosie, kun ämmö kävi meijän kera marjašša. Myö **Anni**-čikkoni kera olima kašvanun šuuriksi tyttöiksi... Ämmö oli vanhennun ta männyn vähävoimasekše. Šen viimeisen ämmöni marjašša käymisen muissan kuin tämän päivän... Oli oikein kaunis šiä, päiväni paisto kelluteli taivahalla ta joki oli tyyni kuin rašva. Taivahalla ei pilvenhattarua... Läksimä Annin kera jotta käymmä kačomah marjasie Spiire-ukon mailta.

Ka kun ämmö alko kriesata meilä matkah! Myö jotta: ”Ei šiušta oteta, kukki äm-

Tänä keväänä mustikat ovat kukkineet Suomessa paikoin erittäin runsaasti. Se lupaa hyvää satoa ja ”voimustikoita”, joista Tatjana Goman kertoo tarinassaan.

”Ämmö tiesi kaikki paikat, missä mimmoini mussikka kašvo.”

möseni, ei šiušta ole enyä marjašša kulke-mah”... Vain ämmö voitti, niin issuttima hänet kešellä venehtä ta läksimä šoutelemah poikki jokeh. Kun tulima rantah, ämmö virkko, jotta hiän ei lähe meijän kera šaroilla, kun jeäpi tähä rantapolkulla, poimou mitä löytäy ta mitä jakšau. Ka no, niin hiän jäi šiihi rantasella. Myö jatkoma matkua marjapaikalla. Emmäkä ollun pitälti, kun kosjat oli täyvvet pullukapoškisie mussikkoja.

Läksimä laškeutumah rantah päin pitin

polkuo. Tulima rantah, ka ämmyä ei näy eikä kuuluu! Ka meilä tuli hätä käteh, pe-ta toiseh! Minne on männyn ämmö, onko ekšyn?! Alkoma huhuilla ämmyö, ei vašta-hušta... Läksimä pitin rantua kävelemäh ta kaččelemah eikö mitä jälkie näkyis... Ka, tuošša tuo meijän oma hyväni ämmö köttjöttäy täyveššä unešša, muurahaiske-von viereššä!

Voi, šitä ämmön ilmettä! Kun oli poimin mussikkoja ta mussikkakäšilläh hiejellyn ičietäh šiäksilöistä. Kun kukki ämmöni oli korvijeh myöte marjašša ta muurahais-sa! Taluttima vanhukšen rantah ta alkoma pessä šilmijä jokivejellä... Ämmö virkko meillä: ”Ka elkyä hoti kirvotakkua miuta jokeh!”... Silloin meiltä piäsi nakru!

TATJANA GOMAN

OSA 1/2

Tällaista oli maalaispappin elämä
1800-luvun Kiimasjärvellä

Uusi pappi otti ohjat käsiinsä

Kiimasjärven kylässä kirkon paikalla on enää puinen risti, ja puissa liehuu muutama haalistunut tuulipaikka. Veräjän ruostuneet saranat makaavat heinikossa. Tälle paikalle valmistui 1870-luvulla Jumalanäidin taivaaseenastumisen kirkko, jonka pappina toimi Ioann Kuzmin Ohotin.

Kirkkomaan takana, rannassa, sijaitsi papin talo, kertoo **Valentina**, kylässä kesiään viettävä eläkeläisrouva – ja muistelee, kuinka hän nuorena tyttönä kulki tätiensä kanssa veräjää kirkkomaalle.

”Vanhauskoisuuden pesäke”, kuvaili Aunuksen ja Petroskoin arkkipiispa Ignati 1800-luvun alkupuolella Povensan piirikuntaa selostuksessaan Synodille. Vaikka papisto ponnisteli opettaakseen karjalaisväestöä ”uskon totuuteen”, työtä vaikeuttivat suuresti erilaiset käytännön haasteet, erityisesti kylien syrjäinen ja hankala sijainti sekä vanhauskoisuus.

Lisäksi vain aniharva pappi taisi kansankieltä, karjalaa. Sekin murehdutti arkkipiispa **Ignatia**. Koska karjalaiset eivät puolestaan osanneet venäjää, he ”jäisivät ikiajoiksi ulkopuolelle pyhistä kirjoista ja kirkosta, jossa he kuulevat kaiken outona, ilman ymmärrystä ja täyttä hyötyä.” Ignatin huoli edesauttoi karjalan kielen ottamista oppiaineksi Aunuksen pappisseminaarissa. Vuonna 1836 yli puolet karjalaisten seurakuntien papeista osasikin jo karjalaa.

Vanhauskoisuuden kitkemiseksi oli myös tarpeen perustaa uusia kirkkoja. Eri-

tyisen aktiivisesti asiaa ajoivat piirivalvojat eli papit, jotka piispan apuna valvoivat seurakuntien ja papiston toimintaa omista valvontapiireissään. Piirivalvojen ponnistelut tuottivat tulosta, ja jo 1930-luvulla Hymölässä, Kiimasjärvellä ja Maaselässä alkoivat toimia uudet seurakunnat.

Kiimasjärvi erotettiin Repolan seurakunnasta. Vastaperustetun seurakunnan väestö koostui kokonaan karjalaisista. Yli 460 seurakuntalaisesta vanhauskoisia oli joka neljäs. Määrä oli neljänneksi suurin Povensan piirikunnan 12 seurakuntakeskuksen joukossa. Ainoastaan Lumbusjärvellä, Paatenessa ja Rukajärvellä oli enemmän vanhauskoisia suhteessa muuhun väestöön.

Seurakunnan perustaminen Kiimasjärvelle ei kuitenkaan tuonut helpotusta tilanteeseen. Syrjäinen Karjala ei ollut pappien toivekohde. Eläminen oli niukkaa ja työn harjoittaminen haastavaa. Synodi tunnisti ongelman ja kohensi palkkausta, mutta siitä huolimatta Karjalaan määrättyt papit pian taas kysyivät lupaa ”päästä hiippakunnan kirkkaampiin paikkoihin”.

Varsinkaan pohjoisempaa Vienan aluetta ei koettu pappien keskuudessa houkuttelevaksi. Sinne lähetettiin usein pappeja, jotka olivat syyllistyneet juopotteluun tai

Kylässä kesiään viettävä Valentina muistelee kirkon palaneen 1900-luvun puolenvälin tienoilla.

muihin rikkomuksiin. Joillakin opiskelu pappisseminaarissa oli keskeytynyt joko taloudellisten vaikeuksien tai huonon käytöksen vuoksi. Esimerkiksi vuonna 1896 Vienan 16 papista vain puolet oli valmistunut seminaarista.

Kiimasjärvelläkin ensimmäiset kaksikymmentä vuotta paikkakunnan papit näkyivät parhaiten vain luetteloissa, mutta asuivat paikkakunnalla vähän. Vuosina 1852–1856 oli pappi, joka ei osannut karjalankieltä, eikä – piirivalvojan sanoin – ”ollut ihan tervejärkinen”.

Näihin olosuhteisiin saapui loppuvuodesta 1856 Kiimasjärven seurakunnan uusi pappi, 47-vuotias **Ioann Kuzmin Ohotin**. Hän oli valmistunut Aunuksen hengellisen seminaarin korkeimmalta osastolta vuonna 1837 ja toiminut sen jälkeen neljä vuotta noviisina **Aleksander Oševenskin** luostarissa Äänisen itäpuolella.

Luostarista Ohotin oli siirtynyt Povensan Pietari-Paavalin kirkon alttariapulaiseksi, ylennyt sitten alidiakoniksi ja vuonna 1856 papiksi. Ohotin oli luku- ja kirjoitustaitoinen, hallitsi katekismuksen ja

kirkkokäsikirjan. Hän oli hyväkäytöksinen ja nuhteettomasti elänyt, eikä häntä ollut tuomittu rikoksista.

Myös vaimo **Natalia** oli luku- ja kirjoitustaitoinen. Perheessä oli neljä tytärtä: **Maria**, **Aleksandra**, **Iroida** ja **Darja**. Viides tytär **Anna** syntyi pian Kiimasjärvelle asettumisen jälkeen.

Kiimasjärvellä oli vastassa virkaatekevä psalminveisaaja **Aleksi Ivaninpoika Krylov**, 33-vuotias diakonin poika. Krylovkin oli valmistunut Aunuksen hengellisen seminaarin korkeimmalta osastolta ja aloit-

tanut uransa vuonna 1841 Kiimasjärvellä alttariapulaisena.

Krylov luki ja veisasi kunnollisesti ja kirjoittikin melko hyvin. Nuotteja hän ymmärsi niukasti, mutta katekismusta ja kirkkokäsikirjaa sitten jo vähän paremmin. Naimaton Krylov mainittiin myös melko hyväkäytöksiseksi, eikä hänellä ollut todettu alttiutta epilepsia-kohtauksiin.

”Saapuessani Kiimasjärven seurakuntaan toivoin löytäväni lauman hyvässä jär-

TUULIKKI HALLA

Kirkkomaan takana Kiimasjärven rannassa on metsittynyt niemi. Siellä sijaitsi aikoinaan pappila puistoineen.

Kiimasjärven kartan on piirtänyt A. Samulinen 1900-luvun alussa.

jestyksessä, koska edeltäjäni, pappi **Libertinski**, oli suorittanut opintonsa loppuun, mutta todellisuudessa havaitsin seurakunnan maan kasvaneen täyteen ohdaketta ja orjantappuraa.” kirjoitti pappi Ohotin arkkipiispa **Arkadille** Petroskoihin.

Oli huhtikuun alku vuonna 1857 ja Ohotin oli viettänyt viisi kuukautta uudessa toimessaan.

Vaikka edeltäjä Libertinski oli ollut opinut mies – hän oli suorittanut opintonsa loppuun – rehottivat seurakunnassa monenlaiset ongelmat. Libertinski ei osannut karjalaa ja oli kärsinyt ilmeisesti jonkinasteisista mielenterveysongelmista.

Ohotinilla riitti siis työskätkä ja haasteita. Yksi suurimmista oli vanhauskoisuus. Naiset eivät käyneet laisinkaan kirkossa. Pappi kulki suostuttelemassa kyläläisiä, kehotti heitä saapumaan sunnuntaisin ja juhlapäivinä Herran huoneeseen rukoukseen, mutta työ osoittautui turhaksi.

Pitkäperjantai-iltana oli otettava avuksi maalaispoliisin apulainen, että saataisiin aamupalvelukseen tarpeeksi plašenitsan eli hautakuvan kantajia. Yksitoista kyläläistä kävi kyllä illalla ripittäytymässä, mutta ku-

”Pappi kulki suostuttelemassa kyläläisiä, kehotti heitä saapumaan sunnuntaisin ja juhlapäivinä Herran huoneeseen rukoilemaan, mutta työ osoittautui turhaksi.”

kaan heistä ei osallistunut aamun ehtoolliselle, eikä siten ollut kelvollinen kantaan toimeen.

Kuri talonpoikien keskuudessa oli kova. Yksi ripittäytyjistä oli **Irina Venediktintytär** Fominansaaren kylästä. Appi **Martti Ivaninpoika** ei katsonut hyvällä miniänsä puuhia, ja oli vähällä piestä tämän rippiin osallistumisen takia.

Pääsiäispyhänä appi ei päästänyt miniänsä enää kirkkoon.

Kyläläiset eivät myöskään osallistuneet kirkon pesemiseen pääsiäispraasniekkaa varten. ”Kukaan ei antanut edes saavia eikä vettä kirkkoon.”, tilitti Ohotin arkkipiispalle.

Tilanne oli sama lähikylistä. Nokeuksessa – ”missä on yhteensä 80 sielua kumpaakin sukupuolta” – vain yksi ihminen

tuli ristin luo. Luvajärven kylässä tulijoita oli viisi, mutta nekin alaikäisiä.

Pappi Ohotin oli kuitenkin sisukas. Hän laati luettelon niistä seurakuntalaisista, jotka itse ilmoittivat olevansa vanhauskoisia, ja lähetti sen arkkipiispalle vedoten hänen arvovaltaansa:

”Kannellen tästä Teidän Korkealle Pyhyhdellenne pyydämme mitä nöyrimmin Teiltä määräystä, että tuhlaajapoikien ja -tyttären on palattava noudattamaan Pyhän Isän lakeja ja sääntöjä ja että vanhempia on kiellettävä tohtimasta kasvattaa lapsiaan lahkolaisuuteen. Ilman Teidän piispallista apuunne täläläinen papisto ei suostutteluistaan ja sitkeydestään huolimatta pysty muuttamaan heidän kantaansa. He vastaavat meille vain: kirjoittakaa meille

niin kuin olette ennenkin kirjoittaneet, mutta me emme kuuntele teitä, ennen kuin Korkein päällystös meidät siihen pakottaa.”

Vähitellen seurakunnan eteen tehty työ alkoi tuottaa tulosta ja Ohotin saattoi viestittää arkkipiispalle, että:

”Seurakunnan miespuoliset suhtautuvat myönteisemmin Jumalan temppeliin. Siitä on osoituksena tämän vuoden tammikuun 6. päivän palvelus, jonka aika-

Jordanilla kävi muutamia miehiä ensimmäistä kertaa elämässään. Samoin teki kymmenkunta naista, jotka eivät olleet aikaisemmin osallistuneet edes ristisaattoon eivätkä vedenpyhitykseen. Valitettavasti suuri osa naispuolisista ajattelee yhä eriuskoisesti. Niin kuin Korkeasti siunattu Voronežin arkkipiispa Ignati on julkituonut: ’Lahkolaisuuden koko voima ja hapate sisältyy naisiin.’ Mutta, kuten tämän vuoden alttarivihkosta näkyy, pappeja aletaan kutsua toimittamaan rippia ja pyhää ehtoollista sairaille.”

Erityisen merkittäväksi Ohotinin ponnistelun teki se, että hän – edeltäjänsä tavoin – ei itsekään osannut karjalaa. Tämän puutteen Ohotin tiedosti itsekin ja arveli

sen jonkin verran voimistavan eriuskoisten vastustusta kirkon sanomaan.

Ohotin oli kuitenkin toiveikas: suurin kilpailija, raskolnikkinainen Marina Semenintytär, oli avioitunut ja muuttanut miehelään Kemin kihlakuntaan, noin 150 virstan päähän (Venäjän virsta on nykymitassa 1066,80 metriä).

Kirjeen vastaanottaja ei ollut aivan yhtä vakuuttunut.

”Herran tähden, jos tämä on todellinen tilanne!”, hän päivitteli, ja ihmetteli, eikö pappi todellakaan osannut karjalaa. Hän pyysi konsistorilta apua Ohotinille ”naisten asiassa”, ja totesi että tarvittaisiin enemmän pappeja, sakramenttien toimittamisia ja maksuja pappi Ohotinille.

TUULIKKI HALLA

”Erityisen merkittäväksi Ohotinin ponnistelun teki se, että hän – edeltäjänsä tavoin – ei itsekään osannut karjalaa.”

Lähteet:

Poventsan kihlakunnan Kiimasjärven papin Ioann Ohotinin kirjeet vuodesta 1857 vuoteen 1874 (4 kpl), Karjalan tasavallan kansallinen arkisto.

Käännökset Maarit Tillman.

Shikalov, Yury: Väestön rekisteröinti Vienan Karjalassa 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Artikkelit lehdessä Sukutieto 2/2010.

Tshernjakova, Irina: Repolan seurakunta 1800-luvulla. Teoksessa Tarma, Heikki (toim.) Aunuksen Repola. Jyväskylä 2001.

Kirjoittajalta: Otan mielelläni vastaan pienetkin tiedonhpuiset, jotka liittyvät Kiimasjärven tai artikkelissa mainittuihin henkilöihin, osoitteeseen hallatuu-li(at)hotmail.com.

Sukututkija joutuu aloittamaan työnsä pienistä tiedonmuruksista

Vaiettu menneisyys

”Niin sitä ihminen kuitenkin lopulta palaa juurilleen”, sanoi äitini, jota kutsuttiin Mammaksi, astuttuaan ulos autosta ensimmäistä kertaa Kuusamon kotimme pihalla. Lause kuulosti korvissani kovin oudolta, olihan Mamma tietävästi ensimmäistä kertaa elämässään Kuusamossa.

Minun käsitykseni mukaan hän oli kotoisin Siuntioista ja hänen äidinkielenä oli ruotsi. Asia jäi silloin sikseen ja unohtui, kunnes vuosia myöhemmin palautui mieleeni, kun menneisyydestämme alkoi paljastua kummallisia seikkoja.

Olimme vuosia myöhemmin mieheni Eeron kanssa mukana Kuusamon Näyttämön kesänäytelmässä *Hevoshuujari*. Näytelmää tuli katsomaan myös nuorempi sisareni, joka oli käynyt tervehtimässä kummitätiään, jo edesmenneen Mamman vanhinta siskoa Siuntiossa.

Täti, joka oli jo melkein 90-vuotias, ja minun käsitykseni mukaan täysin ruotsinkielinen siuntiolainen, oli yhtäkkiä alkanut puhua Irnistä, Kerosta ja Ahavan kaupasta – siis mitä suurimmassa määrin kuusamolaisista asioista.

Lisäksi hän mainitsi, että Vienan Karjalassa oli järvi, jonka nimessä oli sana suuri, mutta ei se kuulemma mikään suuri ollut, ja sen järven rannalta he silloin lähtivät Suomeen. Päätin soittaa hänelle pikaisesti, olihan kyse silloisesta kotikunnastani ja suvustani, joiden on ollut tiennyt millään tavalla voivan liittyä yhteen.

Täti kertoi, että kyllä, kyllä, hän oli ollut Kuusamossa kerran lapsena. Hän oli ollut noin kymmenvuotias ja muisti elävästi sen yön, kun koko perhe oli paennut Karjalasta ja päätynyt Kuusamoon. Mukana oli ollut tavaraa vain sen verran kuin olivat voineet itse kantaa. Oli ollut hankikeli ja kuutamoa, kertoi täti.

Perheessä oli ollut neljä lasta: hän, nuorempi sisar ja veli, joka oli kuollut nuorena sekä Mamma, joka ollut aivan pieni vauva. He olivat asettuneet joksikin aikaa Kuusamoon, ja täti oli saanut käydä ostoksilla Ahavan kaupassa.

Melko pian he olivat kuitenkin jatkaneet matkaa Ouluun ja lopulta Siuntioon, jonne asettuivat asumaan, vaihtoivat äidinkielenä ja vaikenivat menneisyydestään.

Nyt mieleeni palautui muistoja lapsuudesta ja nuoruudesta. Asioita, joita en ollut silloin ymmärtänyt, mutta jotka nyt tuntuivat saavan selityksen. Kuten niin monet helsinkiläislaiset, myös minut lähetettiin kesäksi maalle mummolaan. Virkkalan Mummu oli Mamman äiti, ja asui Virkkalassa kauniissa puutalossa. Pihalla oli omenapuita ja marjapensaita sekä kanala, jossa oli joskus ihania pikku tipuja.

Virkkalan Mummu eleli taloan yksin, hänen miehensä oli jo aikaa kuollut, ja hän elähti itsensä ompelemalla. Hän oli aivan mainio leipuri. Tunnen vieläkin ihanien täytekkujen maut, ne oli koristeltu pastellivärisillä kreemiruusuilla, sekä ilmavan kuivakakun, jota nimittäin pumpulikakuksi, puhumattakaan monenlaisista piirakoista.

Outoa oli se, että Virkkalan Mummu puhui kummallisesti. Pienen tytön logiikalla arvelin silloin, että hän ei osaa kunnolla suomea, kun on niin ruotsinkielinen. Nykyisin käsitän, että Virkkalan Mummu puhui karjalan kieltä.

Joskus lukioaikana löysin sattumalta

Mamma Anni Peltonen o.s. Karvonen.

Mamman syntymätodistuksen. Siinä oli hämmästykseni merkitty syntymäpaikaksi Oulu, eihän Mamma tietävästi ollut milloinkaan ennen Lappiin muuttoamme käynyt Hämeenlinnaa pohjoisempaan.

Kysyin Mammalta, että mitä ihmettä tämä tarkoittaa, mihin hän vastasi jotenkin vältellen, että vanhemmat olivat silloin matkoilla. Siihen taisin todeta nuoren ihmisen ehdottomalla varmuudella, että olivatpa pöhköjä, kun matkustelivat niin lähellä synnytystä.

Myöhemmin, kun Mamma kuoli, ja syntymätodistusta tarvittiin perunkirjoitusta varten, oli hämmästykseni vielä suurempi, kun ensin syntymäpaikaksi merkittiin ”ulkomaa”, joka myöhemmin tarkentui Vienan Karjalaksi.

Nyt aloin ymmärtää vihdoinkin Mamman salaperäisen kommentin hänen saapues-

Anni Peltosen äiti Naima Karvonen o.s. Tuhkanen.

saan meille Kuusamoon. Oulun syntymätodistus olikin ilmeisesti väärennetty.

Kului jälleen vuosia ja Suomessa pelättiin raivotautia. Toimin Kuusamossa kunnaneläinlääkärinä, ja minulle piti ilmoittaa muun muassa epäilyttävistä kuoleista eläimistä.

Eräänä päivänä minulle soitti mieshenkilö, joka esittäytyi **Erkki Homaseksi**. Hän kertoi löytäneensä ketunraadon, joka oli epäilyttävä. Hän lupasi lähteä minulle oppaaksi, sillä raato oli kaukana Kuusamon korvessa.

Mikäs oli hiihdellessä, hankikeli oli loistava, ja aurinko helotti siniseltä taivaalta. Meillä oli runsaasti aikaa keskustella, ja kerroinpa nämä silloin mieltäni kovasti askarruttavat muistot. Kävi ilmi, että keskustelukumppanini tunsii näitä paikolaisasioita ja osasi antaa minulle todella arvokkaita tietoja. Lähettipä hän minulle *Karjalan Heimo* -lehdessä julkaistun jutun Suvi-Suurijärvestä ja kopion äidinisäni **Mikko Karvosen** laukkukauppiaspasista. Nämä tiedot ovat minulle todella tärkeitä, ja haluankin lausua lämpimät kiitokset vielä näin jälkikäteen.

Nyt olen eläkkeellä ja toivon vihdoinkin voivani keskittyä sukujuurieni selvittämi-

Anni Peltosen isä Mikko Karvonen.

seen. Mamman nimi oli siis **Anni Marie Karvonen**, Virkkalan Mummun nimi oli Naima os. Tuhkanen ja laukkukauppianaan ja sittemmin kauppianaan toimineen äitini isän nimi oli Mikko Karvonen. Nämä ovat tiedossani olevat tosiasiat.

Sitten on vielä entisen paanajärveläisen **Pauli Hietalan** kommentti Virkkalan Mummun nimestä: sehän on kotoisin tietysti Tuhka Patulasta eli Tuhkalan kylästä rajan takaa. Näillä tiedoilla aion sukututkimuksessa lähteä liikkeelle.

EIJA LÄIKKÖ

UUTISIA KARJALASTA

Konstantin on Karjalan uusi metropoliitta

Karjalan metropoliittakunnan uusi arkkipiispa on nimeltään **Konstantin**. Venäjän ortodoksisen kirkon Pyhän Synodin 5. toukokuuta tekemän päätöksen mukaan Kurganskin ja Šadrinskin arkkipiispa Konstantin asetettiin Karjalan metropoliitan virkaan Petroskoin ja Karjalan metropoliitta Manuilin kuoleman jälkeen.

Uusi metropoliitta tapasi päämies **Aleksandr Hudilaisen** toukokuussa. Tapaamiseen osallistui myös Novgorodin ja Starorussian metropoliitta **Leo**, joka johti väliaikaisesti Petroskoin hiippakuntaa Pyhän Synodin päätökseen saakka. Mukana oli myös muita kirkkokunnan pappeja, Karjalan tasavallan apulaispäällikkö aluepolitiikan kysymyksissä **Vjatseslav Bajev** ja Karjalan tasavallan päämiehen sijainen **Mihail Sokolov**.

Yli tuhat osallistuu Sortavalan Laulujuhille

Sortavalaan Laulujuhille odotetaan tänä vuonna yli 700 osallistujaa Venäjältä ja noin 400 osallistujaa Suomesta ja Virossa. Karsintakilpailua ei tänä vuonna järjestetty. Kaikki kuorot ja lauluyhtyeet ovat tervetulleita juhliin.

Perinteisesti kaikki kuorot valmistavat paitsi omaan ohjelmansa, myös yhteisen esityksen. Yhteiskuoro laulaa kuusi laulua. Ne ovat muun muassa **Aleksandr Beloborodovin Karjalan hymni**, **Arkadi Ustinovin Terveh Karjala**, **Vladislav Pantšenkon Tähtenlennot Äänisen yllä**, **Ruvim Pergamentin Metsämaamme** ja **Aleksandr Kolklerin Karjala**.

Yhteinen konsertti on 4. heinäkuuta Sortavalan laulupuistossa.

Konsertteja järjestetään juhlien aikaan myös Helylässä ja Ruskealassa.

Sortavalan Laulujuhlien järjestäjinä ovat Suomen Laatokankarjalaisten liitto ja Karjalan kulttuuriministeriö. Mukana ovat myös Karjalan kansallisten kulttuurien keskus ja eri suomalaisia kansalliskärjestöjä.

Samuli Paulaharju, Pohjanmaan Lönnrot

Tutustuminen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston ”kaikkein pyhimpään” iski nuoreen ylioppilaaseen **Pekka Laaksoseen** kuin salama.

Talon sisimpään kammioon tallennettu **Samuli Paulaharjun** materiaali, ehkä suurin yhden henkilön kokoama aineisto, innosti niin, että mies pyrki kesätöihin Lappiin päästääkseen ihailemansa kansanperinteen kerääjän jalanjäljille.

Palovartijoiden paikat oli siltä kesältä jo jaettu, mutta Ivalon leirintäalueella tarvittiin vartijaa eli leiripoikaa. Sinne Laaksonen päätyi.

Lappi ja Karjala olivat kiehtoneet myös kurikkalaisen kärrymestarin poikaa Samulian, joka isälleenkin luki mm. **A. V. Ervastian** muistelmia matkoilta Vienan Karjalasta. Nuorena virinnyt karelianismi vahvistui sittemmin opiskelija-aikana. Merkittävin vaikuttaja oli **Yrjö Blomstedt**, Jyväskylän seminaarin maantieteen, piirustuksen ja käsityön lehtori. Hänen ansiotaan oli, että Paulaharju lähti ensimmäiselle Karjalan retkelleen vuonna 1900 Paateneen seuduille ja aina Sellin kylään saakka.

Suomen kansan menneisyys ja ihmisten tarinat kiinnostivat Paulaharjua. Ollessaan Kannaksella Uudellakirkolla opettajana hän haastatteli usein **Mari Haapasta**, köyhää leskivaimoa, jolta tallensi runsaasti loitsuja, 2 000 sanapartta, parisataa satua ja paljon muuta. Uudellekirkolle Paulaharju oli lähtenyt, koska ”Karjala vain oli runojen ja satujen maa”, kuten hän elämänsä alkuvaiheita myöhemmin **Martti Haavio**lle muisteli.

Oulussa Paulaharju kohtasi Vuonnisesta, Vienan Karjalasta lähtöisin olevan **Anni Lehtosen**, jonka kautta hänelle avautui näkymiä myös arkaaiseen vienalaiskulttuuriin. Tuttavuus oli alun perin alkanut kadulla, kun Paulaharju oli törmännyt työnhakumatkallaan erästä osoitetta kyselleeseen, juuri Vienasta tullesseen Lehtoseen.

Seitsemän talven ajan jatkui yhteistyö ja ystävyys Lehtosen ja Paulaharjun perheen välillä. Sen tuloksena oli ennätysmäiset 8 000 sanapartta, runsaat 200 itkuvirttä,

loitsuja, häärunoja, satuja, tarinoita, arvoituksia ja paljon muuta. Kaikkiaan 4 500 säettä päätyi julkisuuteen *Suomen Kansan Vanhojen Runojen* Vienan osissa.

Yhteistyön seurauksena syntyi vuonna 1924 julkaistu Vienan Karjalan tavoista ja uskomuksista kertova teos *Syntymä, lapsuus ja kuolema*, joka kattaa koko ihmisen elämän kaaren.

Paulaharjun kirjojen kieli on täynnä värikkäitä murreilmaisuja ja mehevää kansankieltä, niiden sattumukset ja kohtaamiset täynnä elämäntunnetta. *Syntymä, lapsuus ja kuolema* -teoksesta Paulaharjun kieltä korjattiin, mutta 70 vuotta myöhemmin Pekka Laaksonen toimitti sen uudelleen alkuperäistä kieltä kunnioittaen.

Jos oli Paulaharjun kieli rikasta, niin olivat hänen rakennusperinteen piirrostallenteensa eriomaisia. Taitavana, teoreettistakin oppia saaneena piirtäjänä ja puuseppänä hän ymmärsi rakennustekniikan niksejä tavallista paremmin. Paulaharjun rakennuksia ja niiden yksityiskohtia sekä erilaisia esineitä koskevien piirrostensa määrä on mittava. Piirrokset kertovat rakennusperinteestä, ovat taitavia, täynnä yksityiskohtia ja viiva herkkä.

Tuotteliaimpiin kansanperinteen kerääjiimme kuuluva Samuli Paulaharju matkasi laajalti, ei vain Karjalan mailla vaan matkat suuntautuivat myös etelään Inkeriin saakka. Vuonna 1910 hän osallistui rajadelegaatioon, jonka tehtävänä oli puhdistaa Suomen ja Venäjän välistä rajaa Miinoan rajakiveltä aina Paatsjoelle Norjaan saakka.

Näin hän sai ensi tuntuman Vienaan ja

Lappiin, jonne sitten myöhemmin palasi. Vuonna 1921 ilmestyi Kolttain mailla, erinomainen kuvaus kolttasaamelaisten elämäntavoista, perinteistä, asumuksista ja käyttöesineistä.

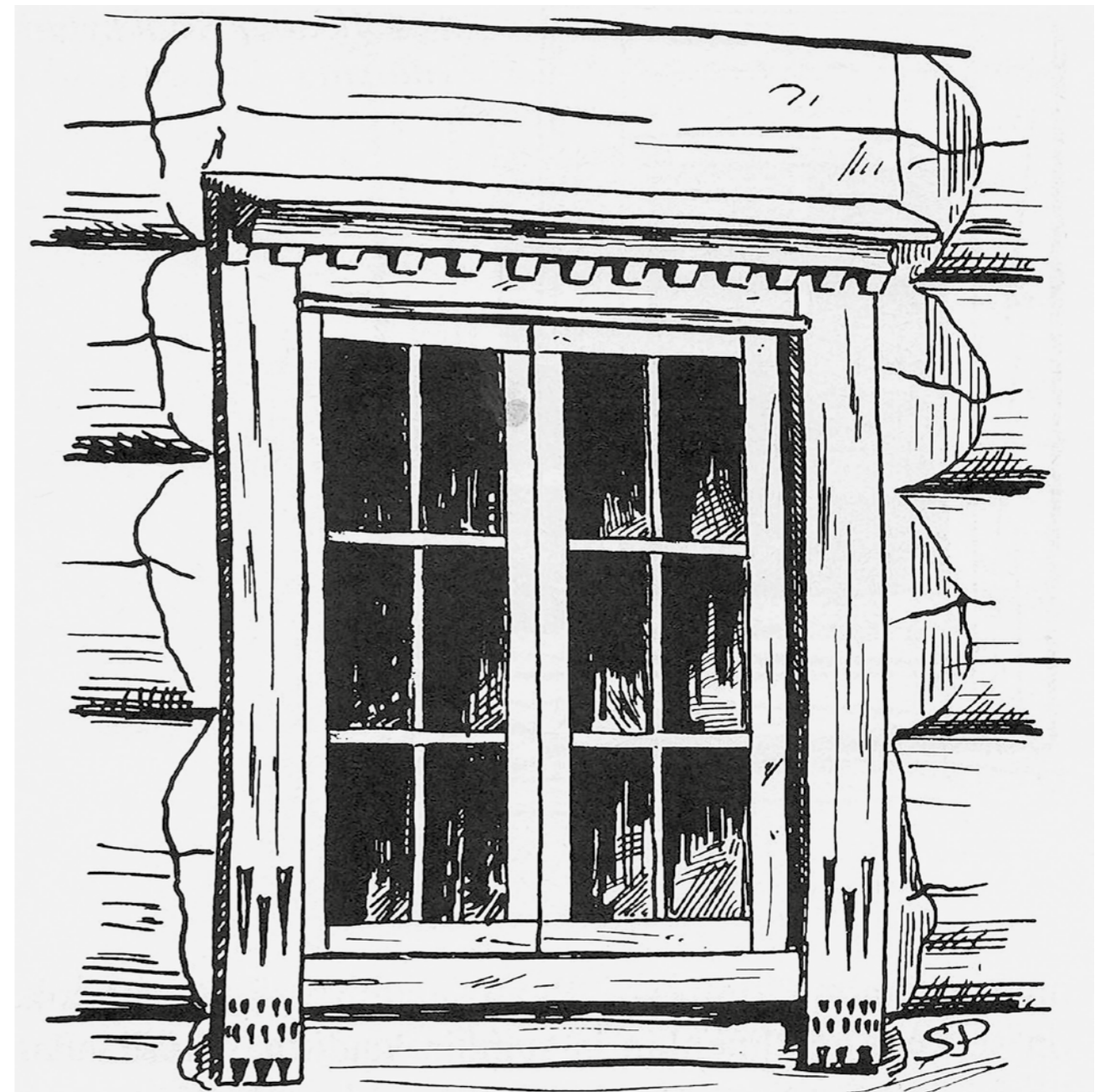
Samuli Paulaharju kulki 1930-luvun lopulla Sompion mahtavia erämaita. Saariselän, Kitisen ja Kemijoen kehystämä, nykyiseen Sodankylään kuuluva korpjen ja aapojen maisema oli reppumiehelle tuttu jo vuosikymmenten takaa. Paulaharju osui tallettamaan myöhemmin kirjaimellisesti kadonnutta maailmaa teoksessaan Sompio. Sompion kylät jäivät sotien jälkeen tekoaltaiden alle. Monet pitävät Sompiota Paulaharjun pääteoksena, ja parhaimpinaan hän piti sitä itsekin.

Paulaharjun ensimmäinen vaimo **Kreetta-Liisa**, jonka kanssa perheeseen oli syntynyt viisi lasta, kuoli vuonna 1919, mikä muodosti käännekohtan Samuli Paulaharjun elämässä.

Toinen avioliitto syntyi **Jenny Sime-liuksen** kanssa. Jennystä tuli Paulaharjun kumppani keruumatkoille. Talvisin Paulaharju kirjoitti puhtaaksi keruumatkojensa muistiinpanoja, jonka jälkeen Jenny kirjoitti ne koneella. Paulaharjun kokoama materiaali onkin hyvin tallennettuna Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa.

Artikkelin on kirjoittanut Eeva-Kaisa Linna Pekka Laaksonen Paikkarin Torpan Tuki ry:n kevätkokouksessa pitämän esitelmän sekä Laaksonen kirjoitusten pohjalta.

Pekka Laaksonen on kiinnostunut Pohjanmaan Lönnrotin eli Samuli Paulaharjun elämästä ja työstä.

Paulaharju tallensi näkemänsä muun muassa piirtämällä kuvia. Pyyntipirtin ikkuna teoksesta Samuli Paulaharju, Karjalainen talo, SKS 1983.

Paulaharju kulki noin 80 000 kilometriä

- Samuli Paulaharjun syntymästä tuli tänä vuonna kuluneeksi 140 vuotta. Paulaharju syntyi vuonna 1875 Kurikassa ja kuoli vuonna 1944 Oulussa. Hän oli Oulun kuuroiden koulun opettaja, joka työskenteli myös Oulun museon hoitajana.
- Jyväskylän seminaarissa veistonopettajakoulutuksen hankkinut Paulaharju oli taitava kynänkäyttäjä, etevä piirtäjä ja valokuvaaja, joka kokosi valtavan

elämäntyön. Sanamuistiinpanoja on noin 65 000, kansantieteellisiä kertomuksia 4 000 sivua ja piirroksia on tuhansia, valokuvia yli 8 000. Kirjoja hän kirjoitti 21, lehtiartikkeleita yli 500.

- Paulaharju kulki keruumatkoillaan Karjalasta Kainuun kautta Suomen Lappiin, Kuolan Lappiin, Ruijaan ja Länsipohjaan ja lopuksi Etelä- ja Keski-Pohjanmaalle. Hän kulki 42 vaellusvuotensa aikana noin 80 000 kilometriä,

kävi ainakin 800 paikkakunnalla ja kokosi ennätysmäärän kansantietoutta.

- Martti Haavioilta ”Pohjanmaan Lönnrot” -nimityksen saanut Paulaharju nimitettiin ansioistaan professoriksi vuonna 1943.
- Paulaharjun nimi liittyy yllättäen myös Karjalan heimosotiin. Toukokuuisessa Studia Generalia -esitelmässään ”Karjalan Sivistysseuran uusi alkua ja toimintaympäristö 1917-1922” Pekka Vaara

kertoi, että Samuli Paulaharju toimi Walleniuksen retkikunnan esikunnan sihteerinä; neuvottelevana virkamiehenä oli livo Kaukoniemi ja aktiivina osallistujina monet muut vienalaistaustaiset Sivistysseuran johtohahmot.

- Pekka Laaksonen tiesi kertoa, että Paulaharju ja Wallenius tunsivat toisensa. Miten kansanperinteen tutkija päätyi Itä-Karjalan vapautushankkeisiin, on kiinnostava kysymys.

Suvaičemmogo myö iče karjalan hengettömäkse?

Armahat bratanat,

Minuu ärzyttäy tämä alalline murrehpaginu ga ei se murdehis pagizendu, sehäi on mielidykiinnittäi. Yhtelläh mejän karjalankielizien murrehpagin on ozittain juuttunuh kahteh loppumattomah tankutukseh. Yhtelpäi tankutetah menetetyš Raja-Karjalas ammui paistun ”oman” kylämurdehen puolistamizes kuvitelduloin ”mujien” hyökävöyksii vastah. Toizelpäi tankutetah varzinkarjal-nimityksen rajoittamizes vaihu suvikarjalua koskijakse.

Oma murreh, ongo se sit muaman da tuatan libo vaihu toizen murreh vai kaikkien died’oloin da buaboloin murreh vai heijän vahnembien murreh? Rajakarjalazien suguloin tutkimuksen periä – yhtelläh en ole sugututkii, suguloin tutkimine on vaihu mieliruado – voin sanuo, ku myö rajakarjalazet emmo ole yksin livvinkarjalan libo suvikarjalan (varzinkarjalan suvimurdehen) pagizijoi, vaihu läs kaikkis perehis da sugulois on paistu mollembii. Sikse täš päiväs lähtijien kačon ku minul on oigevus nimittäi iččiedäni dai suvikarjalazekse. Suvaičen mostu suojärvelästy suvikarjalua.

Nämät murrehorat suahah kul’minatsii eri dielolois. Eräs dielo, kudamua suojärveläzet suvikarjalan pagizijat tavoitelläh, on murdehen nimenmuutos: hyö tahtottas, ku heijän murrettu kučuttas varzinkarjalakse da vienankarjalua vienkakse.

En jo vouse ole kielentutkii, a kuibo sit tämä kahten murdehen selgiesti yhtes

roinnuh aijembi varzinkarjal nimitettäs uuvessah? Muga, ku liennet mennyh punelah, sit menin i minä. Da midä ruattas sil kaikel aijembaal tiijollizel materjuaal, kudamas ielmainittuu jaguo on käytetty? Vähästy myöhembäh niken ei enämbi ellendäs, konzu migägi karjal niilöis on paginois.

Se on tozi, ku murdehien nimet ollah ebäselgiel. Eräs syy sih on suvikarjalan pagizijoi suvikarjal-terminan sevoittumine suomen kielen ellendykseh ’suvikarjal’ (suomen kielen murreh). Suojärveläzien reknailun mugah suvikarjalan uvelleh nimitändy varzinkarjalakse eroittas suomen da karjalan kielen murdehet parempi toine toizes.

Reknailu yhtelläh rambuau vähimiten kahteh tabah. Ezmäzekse karjalan kielen piiris segavundu vaihu pahenis ielmainittulois syylöis. Toizekse suomen kieles ei tozi azies ole virallizesti nimidä suvikarjalan murrehtu, vaihu Suvi-Karjalan muakunnas da aijembah Kannaksel paistuloin murdehien oigei nimi on (suomen kielen) liidehmurdehet.

Midätahto karjalan murdehile yhtelläh pidäs ruadua. Olen iče käyttänyh karjalan kielen suvikarjalan murdehis nimie suvikarjal juuri sikse, ku se ei sevoittus argikieles suomen kielen suvikarjalakse kučuttavah murdehij. Suvikarjal-nimityksen käyttöh otandu ei yhtelläh sellitä suomen ”suvikarjalazien” murdehien da karjalan suvikarjalazien murdehien ongelmua: mollembat ollah ielleh karjalakse sama – suvikarjal.

Nygöi nenga ehtotan, gu kaikin ottazimmo yhtehizis duumin käyttöh nengomat vahnän kielitijon murrehjahoh

perustujat, a ozittain uuvistetut nimitykset: livvinkarjal, libo lyhyömbäh vaihu livvi, da varzinkarjal, kuduah kuulutah vienankarjal da suvikarjal. Moine sistiemu olis selgei da vihjuamine enne uuvistustu kirjutettuloih tekstoih olis helpo.

Lizäkse mujien tarkendettuloin murdehien nimitändy täl lougiekal kebjenis. Paistas hos suvikarjalazih murdehij kuuluas tverinkarjalas da lyydinkarjalas. Samoiten ku kentah tahtou käytäi erikseh mistah pienembäs murdehes tarkendajua nimie, ezimerkikse suvikarjalah kuuluas paatenekarjalas olis kebji paista.

Toine dielo, kudamas tahton mejät eroh, on murrehpurismi. En tarkoita sidä, ku jogahine ei suas kunnivoittua omua/omii murdehilo. Yhtelläh nygözenmoine vardoičendu, mibo mihi murdeheh kuuluu da kuibo sidä pidäy paista da kirjuttua, vois nygöi jo loppiekseh.

Ku kolmie eri karjalan murrehtu pagizijua ristikanzua kerävvy yhteh, da hyö vietetäh aigua yhtes, tietäväne silloi hyö omaksutah sano da käzittehii toine toizespäi. Se elävöittäy mejän kuihtujua da kuolijua yhtehisty kiely.

Ei pie varata liijakse suomen da ven’angi sano. On sada kerdua parempi paista ebätävvelisty karjalua ku olla pagizemattah ni vouse karjalua!

Minun suurin varavo on, ku murrehvoinu kovenou muga voimakkahakse, ku jogahine kaivau torahavvan, poteron, ičelleh da suojelou omassah murdehen hengettömäkse. Sen jälles voimmo vaihu kaččuo, kui karjalan kieli kuolou murre

murdehel - heikoin ezmäzekse, vägevin viimezekse.

Jogahine voi iče mielessäh kuvitelä jällityksen, da se liennoi kudakui samanmoine, eigo se ole tärgei mibo se on. Muailmas kuolou pienii kielii joga vuottu, eigo niidy voija ni konzu uuvessah elevyttiä. Sidägo myö tahtommo omale karjalan kielele? Kielen säilyndän sellitykset ollah toiči radikalnoit. Pienii kielii on tarkoituksellizesti säilytetty i muga, ku se on yhtistetty toizeh valdukieleh da pikkarazii ozii sen sanastos jiiy elämäh täš toizes kieles.

Tämä on ylen huono sellitys, a yhtelläh parempi kui totalnoi kuolendu. Meijän ei velli pie täh ottuakseh. Voimmo säilyttiä mejän kielen, ku ellendänemö kui. Voimmo i säilyttiä mejän murdehen, ku ruadanemmo oigein.

Meil on monenmostu kielen elevyttämisongelmaa. Eräs on virguniekat muga Suomes kui Ven’al. Ku alganemmo ”murreh ezmäzenny” -printsipan mugah ajamah mejän kieliaziedu virguniekoin suundah, olemmo höblöit. Sama dielo ku leikkuzimmo sidä samal palal toizeh piäh. Mostu azien ajandua virguniekatgi ihan toivotah Suomes da Ven’al.

Hajoita da haldivoiče -malli on silloi parahimillah – da ruadamal, muga ku erähät meis nygöi ruatah, karjalazet hajoitetah ihan iče! Ruočishäi tämä on suomenkielizile jo tapahtunnuh. Sie suomenkielizet on hiitroisti maltettu jagua suomen da meänkielizih.

Kaikel kunnivol, meänkieli, kudai on minungi ezipolviloin kieli toizes su-

gusuunnas, on yhtelläh suomen kielen murreh. Karjalan puoles on hyvä pidiä mieles vahnun sanodu: yksi kieli – yksi mieli.

Karjalan murrehkiistois on i kyzymys kirjukieles. Kirjukielii, libo mahtolline kirjukielii, on yhtelläh tänäpäi dielo, kudamua ni ken ei ruohti tuvva julgi. Kyskiemättäh täš enämbiä syylöih, se on ellendettävvy dielo. Voijakse säilyö hengis karjal tarviččou normitetun kirjukielen.

Mittuman, se on mejän yhtes päätätävvy. Kirjukielii kebendäs äijäl monen dielon eistämisty virguniekkukontaktoidai kebendäs äijäl ezimerkikse karjalan kielen opastuksen da enne kaikkie karjalankielizen perusškolaopastuksen luadimistu lapsile. Normittamatoi kieli ei ni piäze ozaniekakse monih digitalizih, pienien kielilöin sovelluksih.

Oman kielen suvaičendu da sih liitijät sentimentalnoit tunnot voijah sit tappua mejän kielen. Sebiämmö sen hengettömäkse muga kui gorillu kašinpoijan.

Nygöi olis jo aigu ruveta kuundelemah järgie eigo vai svväinty. Iče en tietäväne väitä, ku voizin ozuttua parahan sellityksen problemah, a sanelen net vaihtoehdot, kuduat näin. Tärgei ei ole se, mibo nämis dorogois vallitah, vaihu se, ku piäzemmo yhtehizeh ellendykseh. Valličemmo mintah toizih, da ruammo yhtes sen puoles.

1. a) Yhtehine sobimal luajittu kirjukielii
- b) Vallitah murreh kudamas enimäl yhtehizii piirdehii
2. Mitah lujennuzis kirjallizis muodoloi

”Nygöi olis jo aigu ruveta kuundelemah järgie eigo vai svväinty.”

Ičelleni on ihan sama mibo vaihtoehdolois vallitah, kuhai valličendu rodieu. Olibo yhtehine kirjalline muodo mituine tah, voimmo opastuo aijembis samanmoizis prosessiloi da lizätä vauhtii sovittamal ruavon mejän tarbehii myöte. Ni kenen ei ole pakko ruveta pagizelemah kirjukielel. Emmo tarviče kiely välttämättäh ni kaunehliteratuurua niškoi.

Meil ollah jo kaunehet murdehet, kudamil voimmo ielleh kirjuttua romanoi, novelloi, pajoloi, runoloi da rakkahuontunnustuksii. Voimmo ielleh käyttöä kirjukielen rinnal mejän murdehien kirjallizii muodoloi da ku tahtonemmo, jatkua niilöin kehittämistygi.

Meijän kiely koskijat problemat ollah erilazet rajan mollembil puolil, da murrehdiehot karjalan kielen pagizijoi aksentiiruijahes eri tabah.

Yhtelläh uskon, ku nämä dielot ollah kaikkie yhtehizii da pättävii muga Vienas, endizes Raja-Karjalas, Anukses kui Tverisgi. Lopuškal myö voimmo turvavo vaihu toine toizih. Mie, sie, šie, sinä, minä da vähäzen hyö ... ei vaihu MYÖ!

ARI BURTSOFF
Suomen karjalaine da kahten, kois karjalua opastujan lapsen tuatto

”gu kaikin ottazimmo yhtehizis duumin käyttöh nengomat nimitykset: livvinkarjal da varzinkarjal, kuduah kuulutah vienankarjal da suvikarjal.”

”Voimmo ielleh käyttöä kirjukielen rinnal mejän murdehien kirjallizii muodoloi da ku tahtonemmo, jatkua niilöin kehittämistygi.”

Arkeologi Hanna Kelola-Mäkeläinen työskentelee Metsähallituksen monikäyttömetsien kulttuuriperintöinventointihankkeessa.

Kaupankäynnin ja sodan polulla apuna vanhat kartat ja aikalaiskuvaukset

Arkeologin matkassa Vienan reitillä

Kainuun korvissa mutkittelee ikaikainen reitti, jota pitkin laukkukauppiaatkin kulkivat Vienasta Suomeen. Poluilla samosi runonkeruumatkoillaan myös Elias Lönnrot. Missä tämä Vienan reitti - tai Lönnrotin polku - oikein kulkee ja mitä sille kuuluu?

Arkeologi **Hanna Kelola-Mäkeläinen** on työskennellyt Metsähallituksen monikäyttömetsien kulttuuriperintöinventointihankkeessa viisi vuotta. Tähän mennessä koko maassa on inventoitu noin 3,3 miljoonaa hehtaaria valtion maita, joilta on kartoitettu yli 10 000 kulttuuriperintökohdetta ja yli 100 000 dokumentoitua rakennetta. Löytöjen avulla kokonaiskuva Suomen vanhimmasta esihistoriasta on tarkentunut varsinkin Pohjanmaalla ja Lapissa.

Kelola-Mäkeläisen inventointialueena on ollut muun muassa noin 90 000 hehtaaria valtion maita Suomussalmella. Kesällä 2014 kenttätöissä vierähti neljä kuukautta.

Umpimähkään maastoon ei lähdetä. Ennen kenttäkauden alkua tutkitaan kohteisiin liittyvä arkisto- ja kartta-aineisto.

Vielä 1500-luvun alkupuolella Suomussalmen Vuokin seutu oli eränkätialuetta. Pysyvä asutus alkoi syntyä vasta 1500-luvun puolivälissä. Verohelpotukset ja väljemmät asuinseudut houkuttelivat väkeä Savon seudulta Oulujärven ympäristöön, ja siitä asutus levisi idemmäksi.

Alkuaikoina rajaseudulla oli levotonta. Sodan tuhosivat asutuksen lähes täysin, ja vasta Täyssinän rauha vuonna 1595 mahdollisti asutuksen uudelleen leviämisen alueelle. Samoilta ajoilta on peräisin ensimmäinen kirjallisista lähteistä löytyvä maininta Vuokin alueesta ja vesireitistä Venäjän suuntaan. Vesireitin lisäksi oli myös maitse kuljettavia reittejä.

– Ensimmäinen Vuokin alueen reittejä kuvaava kartta on **Claes Claessonin** piirtä-

mä Kainuun alueen yleiskartta vuodelta 1650, Kelola-Mäkeläinen kertoo.

– Seuraavalta vuosisadalta löytyy sekä karttoja että reititkuvauksia, mutta kartat ovat edelleen hyvin suurpiirteisiä. Niiden perusteella reittiä ei voi tarkasti hahmottaa nykykartalla.

Karttatilanne paranee 1800-luvulla, jolloin ilmestyvät sekä isojako- että pitäjänkartat taloineen, peltoineen ja teineen. Omassa tutkimuksessaan Kelola-Mäkeläinen keskittyi juuri pitäjäkarttoihin.

– En muista, että aiemmissa tutkimuksissa olisi asemoitu näitä vuonna 1868 piirrettyjä karttoja nykykarttojen päälle.

Pitäjänsuonissa polkureitti Vuokista kulkee Koljatin-, Kevätti- ja Kivi-Kevättijärvien eteläpuolitse ja Palojärven ranta myötäillen Hyryyn ja siitä Viiingin kautta rajan yli.

Toinen karttoihin merkitty rajanylityspaikka on Korpijärven länsipuolella. Vesiteitse rajan pystyi ylittämään useasta muustakin kohtaa.

Karttojen lisäksi lähteenä tutkimuksissa on käytetty 1800-luvulta peräisin olevia reititkuvauksia. Niitä ovat laatineet niin piirilääkärit, runonkerääjät, kirkkoherrat kuin virkamiehetkin.

Karttavaliokoma runsastui 1900-luvulla. Vanhoja metsätaloustalokarttoja löytyy 1900-luvun alusta 1930-luvulle ja peruskarttoja 1970- ja 1990-luvuilta. Valtion maalla kulkevista reiteistä Kelola-Mäkeläisen mielenkiinnon herättivät Aittojärven eteläpuoli ja Korpijärven länsipuolella sijaitseva Härkövaara. Ne eroavat maakuntakaavaan merkitystä Vienan reitistä, eikä niitä ole aiemmin inventoitu.

Kartoitukseen liittyvät ongelmat ovat tuttuja Kelola-Mäkeläiselle.

– Polut elävät omaa elä-

Reitin polkumaista osuutta ja vanhoja pilkkapuita Kevättijärvellä Hyrynhiekan kohdalla.

määnsä ja niitä on usein enemmän kuin yksi. Polulle kaatuu puu, ja sitä aletaan kiertää, syntyy patkua uutta polkua. Käyttämättöminä reitit myös häviävät melko nopeasti.

Kaupankäynnin hiipuessä 1800-luvun lopulla tiestön merkitys Vuokin alueella väheni. Kulkureitti siirtyi pohjoisemmaksi Raatteen tienoille, ja sinne Suomen ja Vienan välinen tie lopulta rakennettiin.

Kulku Vuokin alueella muuttui sotaisammaksi. Ensimmäiset suomalaiset vapaaehtoisjoukot suuntasivat Vienaan vuosina 1918–1922. Perääntymistä seurasi pakolaisaalto Suomeen. Toisen maailmansodan aikaan alueella liikkui sekä sotilaita että venäläisiä partisaaneja.

Nämäkin kulkijat jättivät

maastoon jälkensä. Esimerkiksi Syntisenkankaan pengerrykset tekivät perimätiedon mukaan Vienan Karjalaan vuonna 1918 lähteneet vapaaehtoisjoukot. Koljatin- ja Kivi-Kevättijärvien eteläpuolella on useita toisen maailmansodan aikaisia jäänteitä, kuten pesäkkeitä, hautoja, poteroita ja erilaisia kaivantoja.

Historian tapahtumien lisäksi reitit muuttuvat myös arkisemmista syistä. Taloja autioituu, uusia perustetaan. Kunnollinen maantie tehtiin Vuokin alueelle vasta toisen maailmansodan jälkeen.

Vienan reitin säilyneisyyttä on arvioitu Kainuun museon ja Kainuun ympäristökeskuksen (nykyisen ELY-keskuk-

sen) vuonna 2007 tekemässä inventoinnissa. Yhteensä 25 kilometrin pituisesta reitistä vanhaa reittiä, jossa oli havaittavissa rakenteita, oli yhteensä 700 metriä ja selkeää polkua ilman rakenteita 8,6 kilometriä. Lähes 30 prosenttia eli noin 7,5 kilometriä reitistä katsottiin tuhoutuneeksi.

Kartta-aineistojen ja maastokartoitusten perusteella Kelola-Mäkeläinen päättää, että vuoden 1868 karttaan merkitty pääreitti kulkee läntiseltä osaltaan Vängänkylästä Aittokankaalle saakka, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, samalla paikalla vielä vuoden 1992 peruskartassa.

Itäisellä osuudella onkin tapahtunut sitten enemmän muutoksia.

– Aittokankaalta Palojärven etelärantaa ja siitä harjua pitkin Hyrylle kulkeva reitin osuus katoaa kartalta joskus vuoden 1938 jälkeen. Vuoden 1973 peruskarttaan sitä ei ole enää merkitty.

1900-luvun alussa syntyy uusia polkuja Syntisenkankaalle ja rajanylityspaikka Salmivaaraan. Se – ja Härkövaaran rajanylityspaikka – katoavat kartalta vuosien 1938–1973 välisenä aikana. Viiingin ylityspaikka on piirretty osittain vielä vuoden 1992 peruskarttaan.

Nykyisestä suojelusta reitistä voi siis erottaa eriaikaisia osia, joista vanhimmat ajoittuvat vähintään 1800-luvulle ja nuorimmat luultavasti vasta pitkälle 1900-luvulle.

TUULIKKI HALLA

HANNA KELOLA-MÄKELÄINEN/METSÄHALLITUS

Karjalan kielen kurssi syyskaudella Helsingissä

122445

KARJALAN KIELI, JATKOKURSSI A1.3-A2.1

(24 h syksy + 24 h kevät) 10.9.–26.11., to 17.00–18.30

Kurssilla jatketaan vienankarjalan opiskelua ja karjalaiseen kulttuuriin tutustumista. Jatkokurssi antaa tilaisuuden syventää sanavarastoa ja kielioppia. Kurssilla luetaan tekstejä, tehdään harjoituksia ja keskustellaan. Mukana myös kuvia ja musiikkia Karjalasta. Kurssin pohjana on opettajan monistemateriaali.

Aihepiirit: arkipäivään kuuluvia perustilanteita, vuodenajat, kuukaudet ja viikonpäivät, karjalaiset juhlat ja perinteet, tuoreita uutisia Venäjän Karjalasta.

Rakenteet: kysymyssanat, pronominit, konsonanttivaihtelut, verbityypit, verbin preesensin ja imperfektin kieltomuoto, imperatiivi, perusluvut, järjestysluvut, partitiivi, genetiivi.

Hinta 68 euroa (syksy), opettaja: Daria Markelova, FM

Ilmoittautuminen 11.8. –2.9. (paikat täytetään järjestyksessä):

www.kalliolkansalaisopisto.fi tai puh. 010 279 5080

Kurssipaikka: Åshöjdens grundskola, Sturenkatu 6, Helsinki

KALLIOLAN KANSALAI SOPISTO / Uhtua-Seura ry

KUTSU

Vienan polku kutsuu vaellukselle

HEI SINÄ LAUKKURIN JÄLKELEINEN!

Metsähallitus on etsinyt ja luontoon merkinnyt noin 23 kilometriä esi-isiemme käyttämään polkua, heidän tullessa kauppatiekoilleen Vuokkiniemeltä Suomeen. Lähdetään yhdessä vaeltamaan patkua tuota reittiä ja astutaan polku taas paikalleen.

Aika: lauantai 8.8. klo 10.00

Kokoontumispaikka: tie 912 Suomussalmelta Kuhmoon, Malahvianvaaran risteys noin 48 kilometriä Suomussalmelta Kuhmoon päin. Käveltävä matka: noin 5 km. Omat eväät mukaan. Reitti lopetetaan laavupaikkaan, jossa voi tehdä tulet. Matkalle tulee mukaan Metsähallituksen arkeologi Hanna Kelola-Mäkeläinen, joka on kartoittanut tuota reittiä.

Retkeily/vaelluskengät ovat hyvät jalkineet, mutta lenkkareillakin maaston puolesta selviää. Muuta nähtävää alueella mm. Raatteen tie noin 10 kilometrin päässä; Ilmari Kiannon Turjanlinna, laivareitti Ämmänsaaresta.

Majoitusta voi kysyä esimerkiksi: Portin majatalosta puh. 0400 892192 noin 2 km Raatteen portista.

www.raatteenportti.fi

Kiannon Kuohu, Ämmänsaaresta puh 08-710770

www.kiannonkuohu.fi

Tervetuloa niin laukkureiden jälkeläiset kuin muut asiasta kiinnostuneet! Lisätiedot: simo.kannelsuo@pp.inet.fi

HALLITUKSEN UUTISET

Oona ja Simonas tutustuvat Karjalaan

Mainiot kokemukset kolmen edeltäneen kesän korkeakouluharjoittelijoista saivat Karjalan Sivistysseuran palkkaamaan kesäksi kaksi korkeakouluharjoittelijaa, **Oona Simolinin** ja **Simonas Noreikisin** Helsingin yliopistosta.

Oona on opiskellut viisi vuotta folkloristiikan laitoksella ja on parhaillaan aloittelemassa kansanperinteeseen ja matkailuun liittyvän pro gradu -tutkielman tekemistä. Aiheena on Kulttuurinen kestävyys Suomenlinnan matkailussa.

Valintakoekysymykset innostivat aikoinaan Oonaa pyrkimään opiskelemaan folkloristiiikkaa: häntä kiinnosti löytää vastauksia niihin. Sivuaaineenaan Oona opiskelee yleistä kirjallisuustiedettä ja on opiskellut myös venäjän kieltä.

Mäntsälästä kotoisin oleva Oona vietti lapsuutensa päivät mummon kanssa. Kotikylässä on paljon sukua ja mummon kertomukset liittyivät suvun perinteisiin.

Oona on saanut tehtäväkseen lukea **Timo Tervon** laatiman 600-sivuisen käsikirjoituksen Kymenlinnan ja Maikkulan pakolaiskeskuksista. Kertomus kuvaa kirjoittajan lapsuutta ja nuoruutta pakolaiskeskuksissa sekä sotakokemuksia. Kyseessä on kiinnostava kuvaus karjalaisten pakolaisperheiden arjesta ja elämäntilanteista 1920–1940-lukujen Suomessa. Oonan tulee löytää rajattu näkökulma aiheeseen ja toimittaa materiaali mahdollisesti julkaistavaan muotoon.

Simonas Noreikis on syntyjään liettualainen. Vanhemmat veivät hänet ensimmäisen kerran Pohjoismaihin jo 7-vuotiaana. Suomi, Ruotsi ja Norja olivat kaikki kiinnostavia maina, mutta suomen kielen Simonas halusi oppia, koska se oli noissa maissa puhutuista kielistä haastavin. Kielen opiskelu alkoi vuonna 2007, itsenäisesti, kirjojen avulla.

Simonas lähti opiskelemaan suomalaista filologiaa Puolaan yliopistoon, olihan puola hänen toinen äidinkieliensä, jonka hän oli oppinut isovanhemmiltaan. Maisteriopintoihin Simonas hakeutui Helsingin yliopistoon, jossa hän opiskelee suomalais-ugrilaista kielitutkimusta. Kielipääoma on karttunut, viena ja livvi ovat passiivisina hallussa, samoin unkari, vuorimari, niittymari sekä ersä. Venäjän taito oli tullut arjessa, Liettuassa sitä kuuli kaikkialla. Seuraavana ovat vuorossa udmurtin kielen opinnot kesäkurssilla Udmurtiassa.

Simonas vertailee opiskelua puolalaisessa ja suomalaisessa yliopistossa ja toteaa, että Suomessa on enemmän mahdollisuuksia ja valinnan vapautta.

Ensi töikseen Simonas litteroi **Pekka Harjun** käsin laatimat kertomukset Kymenlinnan pakolaisuholtolasta vuosina 1932–1939 ja Maikkulan pakolaisvanhainkodin toiminnasta vuosina 1939–1970. Työ ei ollut hänelle pelkästään mekaanista puhtaak-

Oona Simolin ja Simonas Noreikis työskentelevät kesällä harjoittelijoina Karjalan Sivistysseuran toimistossa Helsingissä.

”Mäntsälästä kotoisin oleva Oona vietti lapsuutensa päivät mummon kanssa. Kotikylässä on paljon sukua ja mummon kertomukset liittyivät suvun perinteisiin.”

sikirjoittamista vaan silmien eteen avautui myös visuaalinen, lämminhenkinen tarina pakolaiskeskuksesta, joka teki tärkeää työtä Vienan pakolaisten auttamiseksi ja integroimiseksi suomalaiseen yhteiskuntaan.

Simonasin tehtävänä on lisäksi sukututkimusta tukevan materiaalin vieminen Sivistysseuran loppuvuodesta avattavaan Sampo-tietokantaan. Siinä työssä tarvitaan myös venäjän kielen taitoa, sillä osa materiaaleista on vanhalla venäjällä käsin kirjoitettuja rippikirjoja ja metrikoita, jotka on tietopalvelua varten kategorisoitava ja nimettävä etsimisen mahdollistamiseksi.

Simonas sanoo olevansa seuran toimistolla kuin lapsuudessaan isoisänsä työhuoneessa, kirjojen ja taulujen ympäröimänä.

”Simonas sanoo olevansa seuran toimistolla kuin lapsuudessaan isoisänsä työhuoneessa, kirjojen ja taulujen ympäröimänä.”

LAUKUNKANTAJAT

HEINÄKUU 2015

Kainuusta Karjalaan

Lasse Lyytikäisen elämää raamittaa neljä kirjallista kulttuurihahmoa: **J. L. Runeberg**, **Eino Leino**, **Ilmari Kianto** ja **Elias Lönnrot**. Lasse on kotoisin Porvoosta, mutta on päätyntä mutkien kautta Kajaaniin. Kainuussa hän on toiminut jo vuosia aktiivisesti yhdistyksissä, jotka vaalivat Leinon, Kiannon ja Lönnrotin perintöä. Kahden jälkimmäisen herran elämäntyötä säilyttävissä seuroissa hän toimii puheenjohtajana.

Uhtualaistaustaista **Eeva-Kaisa Linnaa** ja Lasse Lyytikäistä yhdistävät jäsenyys Paikkarin Torpan Tuki -yhdistyksen hallituksessa, kiinnostus karjalaiseen kulttuuriin sekä kuukauden verran yhteinen työnantaja 2000-luvun alussa.

EKL Elias Lönnrot vietti parikymmentä vuotta elämästään Kajaanissa, josta runonkeruumatkoille Vienaan lähteminen oli luonteavaa. Nyt sinä olet jo pidemmän aikaa järjestänyt matkoja Kajaanista käsin Vienan Karjalaan, Vienan meren rannoille, Solovetskiin, Pietariin ja Viroon sekä Elias Lönnrotin jalanjäljillä Sammattiin.

LL Matkojemme teemoja ovat olleet Lönnrot, Kianto, karjalainen kulttuuri, kansatiede ja monet muut asiat, jotka kiinnostavat kainuulaisia. Lönnrot oli tieteen jättiläinen, jonka kaikkia saavutuksia ja merkitystä suomalaisen yhteiskuntaelämän kehittämiseen ei valitettavasti laajalti edes tunneta. Pyrimme seurassamme tekemään sitä tunnetuksi monin tavoin.

Elias Lönnrot -seura perusti Lönnrot-keskuksen Kajaanin raatihuoneelle vuonna 2007 vaalimaan kalevalaista perinnettä sekä edistämään *Kalevalaan* ja Lönnrotiin liittyvää tutkimusta sekä *Kalevala*-harrastusta. Hauholan eli Lönnrotin majan yhteyteen perustettiin kesällä 2009 Lönnrotin yrttimaa, josta on muodostunut matkailunähtävyys. Eino Leino -seuran kanssa yhdessä omistamme Paltaniemellä sijaitsevan Eino Leino -talon, joka antaa meille mahdollisuuksia esitellä Lönnrotin ja Leinon elämää ja elämäntyötä.

EKL Vienankarjalankielisen Kalevalan julkistamisen yhteydessä tuli konkreettisesti näkyviin ero suomalaisten ja karjalaisten *Kalevala*-tuntemuksessa: me Suomessa tiedämme eepoksen, mutta Karjalassa se osataan. Siellä koulussa tutustutaan *Kalevalaan* huomattavasti perusteellisemmin kuin meillä. Ja me olemme sitä mieltä, että Kalevala on meidän suomalaisten, olihan sen kokoaja suomalainen. Mitä meidän pitäisi tehdä, että kalevalaisuus nousisi täällä tunnetummaksi?

LL Popularisoida. Olemme Kajaanissa käynnistäneet hankkeen, jossa tavoitteena on fiktiivinen elokuva Elias Lönnrotista. Kuvakäsikirjoituksen on laatinut tunnettu sarjakuvapiirtäjä **Ville Ranta**. Lisäksi mukana tässä vaiheessa ovat ohjaaja **Hannu Kahakorpi** sekä **Marko Karvonen**, jolla on kokemusta elokuvien kuvauspaikoista. Kainuun ammattiopiston kanssa mietimme, miten *Kalevala* muuntuu rap-musiikiksi ja Kajaanin ammattikorkeakoulun kanssa suunnittelemme digitaalista peliä Lönnrotin elämästä.

EKL Kiinnostavia ideoita teillä tuntuu olevan.

LL Kyllä, ja yhteistyökumppaneidemme kanssa on myös yh-

Lasse Lyytikäinen ja Eeva-Kaisa Linna keskustelivat karjalaisesta kulttuurista.

teisesti jaettuina näkemyksiä. Rahoituksen kun vielä saisimme järjestykseen. Kianto-seuran kanssa pohdiskelemme mahdollisuuksia dokumentaariseen Kianto-elokuvaan.

EKL Yhdistystemme kiinnostusten kohteet kohtaavat mielenkiintoisella tavalla toisensa. Elias Lönnrot on Sivistysseuralle monin tavoin merkittävä hahmo. Myös Ilmari Kianto liittyy seuramme toimintaan. Hän oli yksi niistä tunnetuista kulttuuripersoonista, jotka liittyivät seuran jäseniksi jo varhaisessa vaiheessa. Kianto oli suuri Vienan tuntija, joka toimi Suur-Suomi-hengessä Vienan Karjalan vapauttamisen puolesta ja teki sinne lukuisia retkiä patikoiden tai porolla ajaen. Yhden matkan hän teki Kuusamosta vesireittejä pitkin oppaan **Ivo Ahava**.

Kianto kirjoitti Vienan kansasta ja sen oloista tsaarinvalan viimeisinä vuosikymmeninä useita teoksia – toistatuhatta sivua ainutlaatuisia kulttuurihistoriaa, mm. *Vienan virroilta*, *Karjalan kankahilta* (1915) ja runoili myös 1906 *Vienan kansallislaulun*. Ilmari Kianto kutsuttiin Karjalan Sivistysseuran kunniajäseneksi vuonna 1924.

Meillä on siis monia syitä miettiä miten teemme yhteistyötä ja yhdistämme kokemustamme tulevaisuudessa.

Tällä palstalla keskustellaan Karjalan Sivistysseuraa lähellä olevista asioista.

Vielä ehdit pruasniekkoihin!

KESÄKUU

28.6.-4.7. Karjalan kielen ja kulttuurin kurssi Präässä. Karjalan tasavalta. Lisätiedot: Karjalan Liitto, www.karjalanliitto.fi.

HEINÄKUU

1.-5.7. Sommelo musiikkijuhla, Ethno Music Festival, 10. kerta. Kuhmo, Kainuu ja Uhtua, Haikola, Vienan Karjala. Lisätiedot: www.sommelo.net.

2.-11.7. Solovetsk The Suuri 2015 -matka 5 päivää Solovetskin saaristossa. Lisätiedot: www.niikonmatkat.fi.

3.-5.7. Sortavalan Laulujuhlat – Suuri Kalevalainen Pruasniekka. Sortavala, Karjalan tasavalta. Lisätiedot: www.kalevalaiset-laulujuhlat.net.

8.-18.7. Karjalan kielen kurssi (viena) Kozlovassa, Tverin Karjala, Venäjä. Lisätiedot: www.karjalansivistysseura.fi.

10.-31.7. Udmurtin kielen kesäkurssi Udmurtiassa Venäjällä. Lisätiedot: <http://v4.udsu.ru/files/1304744668.pdf>.

10.-12.7. Toarie ja Lari Huovisen sukuseura kokoontuu Kuivajärvellä järjestettävän proasniekan aikaan.

12.7. Petrun päivä -kyläjuhlat. Uhtua (Kalevala), Karjalan tasavalta.

12.7. 16. Kirjallisuusfestivaali Haikolassa, Karjalan tasavalta.

15.7. klo 15 ja 17 Juminkeko, Kuhmo: Hanna Hautala esittää monologin Essi Kummun novellista Nainen joka tappoi härän. Lisätiedot: www.juminkeko.fi

15.-19.7. Kuusamon Kansanparannuspäivät Pohjanseidalla. Kalevalaa, mytologiaa, filosofiaa luonnon ymmärtämiseksi. Lisätiedot: www.ruka.fi, sa-

farihouse@rukapalvelu.fi 16.-26.7. 44. Äänisen purjevenekilpailu Petroskoissa ja Äänisellä.

18.-19.7. Afanasjeff-sukuseuran kokoontuminen Oulussa.

Lisätiedot: afanasjeff-sukuseura.com tai sihteeri@afanasjeff-sukuseura.com tai 040 3578150.

25.-28.7. Kansainvälinen Kalliopiirroksien kirjallisuusfestivaali. Haikola, Karjalan tasavalta.

26.7.-2.8. Seikkailu Äänisellä, Karjalan ikiaikaisessa sydämessä Kižin saaristossa -matka. Lisätiedot: www.niikonmatkat.fi.

27.7. Open Air Rock Bereg -festivaali Pitkärannassa. Dlinnyi Bereg -hotellin alue, Laatokan rannalla, kaupungin laidalla, Karjalan tasavalta.

30.7.-2.8. Aunuksen Musiikkifestivaali. Aunus, Karjalan tasavalta. Lisätiedot: Matka-Ärrä Oy.

Kyläpruasniekka innostaa nuoret tyttösetkin juhlimaan.

ELOKUU

1.-2.8. Iljanpäivän pruasniekka, la 1.8. teatterinäytös ja nuorisotanssit, su **2.8.** päätapahtuma. Vuokkiniemi, Karjalan tasavalta. Lisätiedot: www.vuokkiniemi.net.

Vienalainen vene odottaa soutajaansa Lammasjärven kaislikossa.

1.-2.8. Kansainvälinen Kižin-regatta, vanhojen ja nykyaikaisten veneiden kilpailu. Kižin saari, Karjalan tasavalta.

1.-2.8. Suopokkupallokilpailut. Aunus, Karjalan tasavalta.

6.-10.8. Valamo-Käkisalmi-Pietari-Viipuri-matka. Lisätiedot: www.niikonmatkat.fi.

7.-16.8. Udmurtian elokuva -matka. Lisätiedot: www.niikonmatkat.fi.

8.-9.8. 6. kansainvälinen "Laatokan karit 2015" -kalastusfestivaali. Sortavalan piiri, Laatokka, Karjalan tasavalta.

9.8. Marja Makovei -juhla, 354 vuotta siitä, kun Vuonisen kylän nimi mainitaan asiakirjoissa. Vuonninen, Karjalan tasavalta.

23.8. Maitofestivaali ja heinäveistoskilpailut. Aunus, Karjalan tasavalta.

28.8. Jyskyjärven pruasniekka. Jyskyjärvi, Karjalan tasavalta.

SYYSKUU

12.-13.9. III dokumenttielokuva-festivaali, Haikola, Karjalan tasavalta.

14.9. klo 17.30-20.00 KSS/ Kemin alaostaston Teeilta, Kemin ortodoksinen kirkko. Lisätiedot: www.ksskemi.com.

14.-20.9. Paanajärven erämaat -matka. Lisätiedot: www.niikonmatkat.fi.

19.9. Vuokkiniemi-seuran heimotapaaminen Vaasassa, kirjailija Salme Syri esitelmöi. Vaasan Karjalaseura, Ajurinkatu. Lisätiedot: www.vuokkiniemi.net.

24.-27.9. Jyskyjärven ruska -matka. Lisätiedot: www.niikonmatkat.fi.

24.-28.9. XVI Suomalais-venäläinen kulttuuri-foorumi, teemana Kulttuuri muuttuvassa maailmassa, Petroskoi, Karjalan tasavalta. Lisätiedot: <http://kulttuurum.org/fi/petroskoi-2015>.

Vuokkiniemen kirkko seisoo paikoillaan Kuittijärven rannassa.

Lista koottu osin Uhtua-seuran sivuilta, osin muista lähteistä.

Karjalan Heimo ei vastaa mahdollisista muutoksista kesäohjelmassa.